

תַּפְקִידָנוּ בַּשָּׁעָה זוֹ

ליקוט מאמרים שנאמרו בהזדמנויות שונות כהתייחסות לעת צרה

2.....חובתינו לפשפש במעשינו

- 3.....מה אנחנו מחפשים
- 3....."זכות התורה והתפילה"
- 4.....ההשתדלות בהצלה – הגברת הלימוד
- 4.....להתפלל
- 5.....להתבונן
- 5.....בין אדם לחבירו
- 6.....ההתייחסות לשעה זו

7.....אין שיוך רק התורה

- 7.....דיבורי ביטחון והשקפה אינם דברי תורה
- 7.....כיצד להוסיף זמן ללימוד התורה
- 9.....עמוד והתחזק בה – ואתה נוטל שכר כולם
- 10.....לרצות שיהא נחת רוח מכל עם ישראל
- 10.....סיכום הדברים

11.....גדול השלום שמסלק הפורענות

- 11.....בדרך שאדם מתנהג כך מתנהגים עמו

12.....כבוד שמים

- 12.....להתכונן
- 12.....מחכים לתורה ולתפילות שלנו
- 14.....צער השכינה בדורינו
- 16.....תובעים מאיתנו לזכור את צער השכינה
- 16.....סיכום הדברים

16.....להשתדל באופן נמרץ לפני בוא יום... הגדול והנורא

- 16.....בזמנים שנראה שקרובים לגאולה, התביעה גדולה יותר
- 18.....רואים בחוש ההכנה לביאת משיח
- 19.....גודל הגלות הרוחנית בדור זה
- 19.....תחילת הזעזוע

- 19.....ומה היא התכלית?
- 20.....הישועה ממתינה למעשה אחד - ביאור המעשה דגדעון
- 22.....מעשה אחד יכול להציל את כל העולם
- 22.....היסורים חלקם של בני בכל הדורות
- 22.....סיכום הדברים

23.....אמונה וביטחון

- 23.....לראות את ההשגחה הפרטית בכל ענין
- 24.....העיקר לתקן
- 25.....שיר של פגעים
- 25.....לשמוח עם הקשיים המזדמנים
- 27.....חלילה לפחד
- 28.....לחשוב על הביטחון
- 28.....פחד והשתדלות מיותרת רק מזיקה
- 29.....סיכום הדברים

29.....השתתפות בצער הזולת

- 29.....אם לא בכיתי לקשה יום
- 30.....כח התפילה של מי שמשותף גדול פי כמה
- 31.....העיקר - החלק המעשי
- 31.....הרגל השתתפות בדיבור

חובתינו לפשפש במעשינו

בזמן הגמרא כשקרתה כל צרה שלא תבא, הדין הוא כפי שנפסק בשולחן ערוך שגוזרים תענית, וז"ל השו"ע או"ח סימן תקע"ו "כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות", "...וכן מתענין על החולאים, כיצד, הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר כו".

ואף במצבים של סכנה רחוקה יותר, וכגון שבעלי חיים התחילו לאכול את התבואה, מבואר שגוזרים על כך תענית.

וביום התענית מבררים את כל מה שקורה בעיר אם זה בסדר, ומבררים את כל ענייני היהדות, וכמבואר בחז"ל שהיו מודיעים שכל מי שיודע שיש איזה דבר הצריך תיקון יודיע, ועיין מגילה ל' ב' שמהבוקר עד חצי היום מעיינים במילי דמתא, ופרש"י מאספין בני אדם, ובודקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ויחדלו, כדי שיתקבל התענית.

כאשר יש מצב כזה יש פה תביעה מאיתנו, והדין מחייב להתענות ולהתפלל ולברר, כמו שמבואר במשנה תענית ט"ו א' "סדר תעניות כיצד מוציאים את התיבה לרחובה של עיר כו', הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר וקרעו לבבכם ואל בגדיכם".

כך הוא הדין וכך מובן, רוצים מאיתנו משהו, עלינו לפשפש במעשינו, ולברר מה רוצים מעימנו. ואמנם נכון שהיום שהדור חלש איננו מתענים על צרות, וגם אין בכוחנו לגזור תענית¹. אבל ח"ו שלא לחיות במצב כזה שלא שמים לב כלל שמדברים אלינו ושרוצים כאן משהו, והרבה מן הגורם לזה הוא מה שהתרגלנו להיות עסוקים בכל מה שקורה מסביב, טרודים במערכת הפרטים, ושוכחים את העיקר, שמדברים כאן אלינו! זה נשלח משמים בעיקר אלינו, כל העולם רק טפל לבני התורה.

מה אנחנו מחפשים

כעת בעומדינו לחפש מה רוצים מאיתנו, אנחנו לא הולכים לחפש דבר מסויים, כי אנחנו לא צריכים לחפש, זה לא שיש לנו איזה חמץ בערב פסח, שאולי נשאר משהו, זהו ה"חמץ" שנמצא עמנו כל השנה. אבל דורשים מאיתנו בכל הדברים להשתדל יותר, מעט שימת לב תביא שיפור גדול, מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, ואין הכונה לעשות מהפיכות גדולות, אלא לחיות באוירה של חיזוק, שכל ההתנהגות אחרת, אדם שיש לו חולה בבית, הוא ממילא נעשה קצת יותר רציני בכל התחומים, מתפלל אחרת ומתנהג אחרת, ומשתדל אחרת, ואמנם בכל מקרה יש מקום ליצר הרע לקחת את הדברים בצורה שאינה נכונה, כמו שיש שאם יש לו חולה הוא מאבד את שלוותו, וכבר לא יכול להתפלל וכבר לא לומד, ... אבל אדם רגיל שלא נכנס ללחץ מיותר, הוא מתייחס ברצינות, ואם יש לו צרה הוא מתפלל אחרת וחושב אחרת, וזה מה שלמעשה רוצים מאיתנו.

מי יכול לבטל את הגזירה אם לא הבני תורה שכח התורה והתפילה שלהם יכול לעזור הרבה יותר, וכמו שאמרו ילקוט שמעוני תהלים ובמדרשים על הפסוק "צינה וסוחרה אמיתו" - אמר רבי שמעון בן לקיש אני נעשה צנה לכל מי שהוא סוחר בתורה", מי שסוחר באמיתו של תורה הוא גם עושה צינה ומגן לכל הדור, לזה מחכים בשמים לאלו שלומדים לכת תורתם ותפילתם.

החזון איש כותב שללמוד זה יותר מתענית וז"ל במכתב "צריך להשתדל בלימוד התורה כדי להרבות זכויות לכלל ולפרט וזה טוב מתענית וכיו"ב"

זה שאנשים לומדים תורה, ובפרט שלומדים בארבע אמות של הלכה, ועמלים בעומק הסוגיא עד שמבררים את הכל, הכל, ביני עמודי, זה המקום לפעול בשביל כל העולם, וכמו שאמרו בגמרא ברכות ח' א' ש"היכא דהו גרסי" זהו יותר מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, זה הכח הגדול שיכול להשפיע ולעזור בעולם, וזה מה שמוסיף זכויות לכלל ולפרט.

יש כאן מצב שצריך לשים לב אליו, במקום לדבר על מה שקורה, להשתדל לדבר פחות, ולהיות יותר רציני, להתנהג כמי שנמצא בבעיה, ולא להתייחס בקרירות כאילו עולם כמנהגו נוהג, מעט יותר רצינות, מעט יותר לשים לב, להחליט שהיום אני לומד ולא מדבר על כל מה שקורה, היום אני מוסיף זכויות לכלל ולפרט, זה מה שמצפים מאיתנו, וזה טוב מתענית וכיו"ב.

"זכות התורה והתפילה"

שתי הנקודות העיקריות שצריך לשים לב שמחכים בשמים "זכות התורה והתפילה", לזה מחכים בשמים, להוסיף תורה להרבות זכויות לכלל ולפרט, למעט בדיבור בכל מה שקשור בענייני דיומא, איננו מדברים על "מהפיכות" אבל לדעת שמצב הדור תלוי בנו, אם אנו נתייחס לתפילות וללימוד ביותר רצינות זה הזכות שלנו.

עלינו להתייחס למצב הזה כמו חולה שמחכים שיתרפא, ולא כהסתכלות חיצונית, לא להיות במצב שלא שמים לב שזה קשור אלינו כל כך, כשיש חולה כל אחד מבין שזה קשור אליו, אבל כשהצרה היא כללית

¹ ובתענית גשמים יש בזה עוד סיבה שאומרים בשם החזו"א שגשמים במצינו היום אינם חיי נפש, שהעולם לא בנוי דוקא על הגידול של הארץ, רוב הגידול של התבואה אינו מהארץ, זה לא שהחיים תלויים בגשם, גם אם זה עלול לגרום ליותר טירחא, להביא עם אניות מפה ומשם, החיים לא בנויים על התבואה המקומית שיקרא פיקוח נפש.

זה נראה כאילו זה משהו עולמי, חיצוני, ולא מספיק מתחברים לזה ולא מספיק מרגישים שצריך להוסיף זכויות לכלל ולפרט.

מה שרוצים מאיתנו להרגיש, כמו אדם שמרגיש שנמצא במצב מיוחד, שמשתדל בכל דבר יותר.

ההשתדלות בהצלה – הגברת הלימוד

וכן אנו כהיום נמצאים במצב שיש הרבה המשתדלים בהצלה, וצריך לזכור ולדעת שמי שבאמת מציל, מי שבאמת מונע זה רק אלו שלומדים! מי שמביא את הטוב לעולם בכח התורה רק זה מה שמציל.

עוד הערה ממה שזכינו בשם מרן זללה"ה בהזדמנויות רבות, שהקו השווה בכולן שכל מה שקורה בעולם כל ירידה או עלייה, הכל מופנה כלפינו, ואנו הגורמים לכל, בין לטוב בין למוטב, ונזכיר כמה דוגמאות, פעם בא אדם לחזו"א ואמר שיש יהודי בפ"ת ליד ישיבת לומז'ה שמשקה את הגינה בשבת, ובאו לשאול כיצד להשפיע עליו אם ע"י הפגנה וכיו"ב, החזון איש חשב הרבה, ולבסוף אמר להם, אתם מטלטלים בשבת?, אם אתם לא תטלטלו בשבת ההוא יפסיק להשקות.

ופעם אחרת קרא לשלשה בחורים מיישיבת פוניבז', ואמר להם שכעת יש איזה מכשול בצניעות ברמת גן, וכדי לעצור את הדבר הזה תלבשו מעילים ארוכים, רואים מזה שכל דבר תלוי בנו, כשאנחנו נהיה יותר טובים כל העולם ישתנה, למעשה הכל תלוי בבני תורה כל מה שקורה בעולם, אי אפשר לזלזל בכל מילה של תורה, כי הכל נשאר!, ומה שנתחזק אנו זה מה שיציל את העולם!.

להתפלל

איתא בגמרא ברכות ל"ה ב' שהנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל אביו ואמו, גוזל אביו זה הקב"ה ואמו זה כנסת ישראל, ובירושלמי שם יש תוספת על הדברים הללו, "ואם אכלת וברכת כביכול משלך אכלת", אם בירך על האוכל הוא כביכול "שילם" על מה שאכל, וזו גם כוונת הגמרא שכשלא בירך הוא גוזל, משום שלוקח בלי לשלם, - יש כח שמוריד את השפע לעולם וזה מוריד מהזכויות של האדם אבל אם האדם בירך, הוא כאילו שילם, שבכח הברכה שלו החזיר את השפע.

כעין זה בתפילה, אדם שמתפלל על המשפחה שלו, אזי כשהצילו אותו מן השמים, בזכות התפילה שלו, הוא כאילו שילם, כך שאפילו מבחינה עניינית זה שווה לו.

טבע האדם שהוא רוצה לקבל את הכל מבלי לשלם, כאילו יש הרגשה יותר טובה כשה מגיע באופן טבעי בלי לבקש, בלי להתפלל, אבל האמת שכשקיבל על ידי תפילה, הוא נשאר עם הזכויות שלו, הוא קיבל בזכות התפילה, אבל אם קיבל את זה בחסד, זה על חשבוננו, כמו שכתוב שבמקום סכנה אם הצילו אותו מנכים לו מזכויותיו.

ואמרו לעולם יבקש אדם רחמים עד שלא יחלה שאם חלה אומרים לו הבא זכות והיפטר, כל מי שמקדים בקשה להינצל זוכה שתתקבל תפילתו יותר, לעולם תפילה מוקדמת מתקבלת יותר, הן מפני שמבקש לפני שמוכרח, והן מפני שקל יותר להנהיגו בדרך הטבע להינצל, מה שאין כן מי שמגיע ברגע האחרון שהוא כבר מוכרח, וכבר נעשו דברים בעולם שצריך לשנותם בעבורו, ולא תמיד זכויותיו מספיקים לזה.

ומי שמתפלל על הכלל יש לו גם את זכות הכלל, וההצלה שלהם נזקפת לזכותו, וכתוב שפנחס השיב את חמתי מעל בני ישראל ולא כליתי וגו', לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום, אברהם התפלל על סדום, וכן משה רבינו התפלל על כלל ישראל "ויחל משה", כל מי שמתפלל על המצב, גם אם הוא "מרגיש מובטח לגבי עצמו", אם התפלל יש לו את הזכות, כל הזכות שיש רחמים בעולם בגלל התפילות שלו זה הזכויות שלו.

אבל לא לשכוח שיש פה "מצב מסויים", שתובעים מאיתנו, פעם היהודים היו יותר קרובים להקב"ה והרגישו שמתעסקים איתנו, ובעת צרה נתאספו כולם וגזרו להתפלל ולהתריע בצום, והיום התרגלנו לסוג

חיים שהכל כזה "מנהג העולם".

להתבונן

בשביל זה צריכים לשים לב, לא צריך הרבה התבוננות בשביל לראות שעומדים כאן מן השמים עם המקל וכל פעם מנסים לעורר אותנו, וכשמתחזקים קצת המצב נרגע ושוב חוזר. חובתינו לצאת מהאדישות ולהתבונן מהתחזקות המחלה שיש כאן מידת "ארץ אפים", ועלינו להתפלל על זה באמת כמתפללים על מי שכבר חולה, בידינו הדבר אם נתייחס לזה כראוי. לא הכל אנחנו רואים בעיניים, נדמה לנו שהעולם חי כמות שהוא חי אלפי שנים, ולא יודעים להרגיש את האמת שאם לא הזכויות שמגינות, אזי בכל יום העולם עומד ליחרב, וכמבואר במדרשים שאם היו יודעים כמה אף וחימה יוצא ורוצה להזיק לכל העולם, וזה נעצר בגלל זכויות שעוצרים ומגינים, וכמה יהא שמייה רבא עוצר, דהיינו הכח שנותנים בני ישראל בזכויותיהם לעזור להם, כדכתיב "תנו עוז לאלקים", דהיינו שנגיע במעשינו הטובים שיאמרו בשמים - "על ישראל גאותו", ועי"ז - "ועוזו בשחקים", להסתכל על זה יותר ברצינות, כמו שעשו כלל ישראל, כל הדורות, שהכל עומד על כח התפילה. לא לתת למצב ולהפרעות שמסביב להשכיח את הרצינות של הענין.

מצפים מאיתנו שאנחנו נבטל את רוע הגזירה, וכשחסר את כח התורה והתפילות, חלילה יש כח של קרבנות, וכמה קרבנות שמתייסרים בגלל זה, ובידינו להגן עליהם בכח התפילה אם נתפלל ברצינות יותר, דהיינו בהרגשה שאנחנו מבקשים רחמים, ולא כמקיימים מצוות תפילה בלבד, עלינו לדעת שבאמת יש פה מצב שמצריך רחמים, גם מי שחושב כביכול שהוא מבוטח, יש גם עליו דרישה משמים, כמו שרואים במהלך כל הדורות, שהבינו את המסר ומיד התחזקו, לשים לב בלימוד ובתפילה, ולכן להתייחס באופן כללי כמצב מעורר.

וז"ל רבינו יונה בשערי תשובה שער ב' 'ואם לא ישוב האיש, מדרכו הרעה ביום רעה, והוכח במכאוב ולא שב עד המוכיחו, יגדל עונו ויכפל ענשו, הלא תראה אם המלך מיסר את מי אשר חטא לו ולא יוסר, יקשה מוסרו ויכביד עולו מאד, ואם לא ידע ולא יתבונן כי התלאות מצאוהו מפני חטאיו, אך יאמר ... בזאת יהיה קצף עליו מלפני ד'... עכ"ל, עיי"ש באורך.

בין אדם לחבירו

המשך דברי החזו"א במכתב שם "וכמובן על מנת לעשות רצונו כלומר דקדוק בשמירת לא תעשה, שזה יותר רגיל שאדם דש בעקיביו, וביחוד בין אדם לחבירו", עכ"ל.

בתוך כלל העניינים שאפשר להתחזק במצוות שבין אדם לחבירו יש ענין של "לדון לכף זכות", ושוב אין אנו מדברים כעת על "עבודה" והשקעה מיוחדת בתחום הזה, אבל לשים לב על עצמו להיות במצב של "התבוננות", מעט התבוננות מסלקת לפחות שמונים אחוז מהבעיות, ואמרו בגמרא ואתם כשם שדנתוני לכף זכות המקום ידין אתכם לכף זכות.

יש סיפור במדרש רבה פרשת נח פרשה ל"ג ופרשת בהר פרשה ל"ד שבימי רבי תנחומא היו צריכין ישראל לתענית שלא ירד גשם, באו לפני רבי תנחומא ואמרו לו שצריך לגזור תענית כדי שירדו גשמים, ורבי תנחומא גזר, ועבר היום הראשון והיום השני והיום השלישי ולא ירד גשם, נכנס רבי תנחומא ודרש להם, אמר להם "בני התמלאו רחמים אלו על אלו והקב"ה מתמלא עליכם רחמים, לכו ועשו צדקה וחסד", הלכו לחלק צדקה לעניים, קם אדם אחד ולקח מה שהיה לו בתוך ביתו ויצא לחלק לעניים, פגעה בו גרושתו ואמרה לו זכה בנתינת צדקה לאשה זו שמהיום שיצאתי מביתך לא ראיתי טוב, כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה על שום ומבשרך לא תתעלם, ותוך כדי שהציבור מחלקין צדקה לעניים ראו את אותו אדם אחד נותן מעות לגרושתו, באו לפני רבי תנחומא ואמרו לו מה אנחנו יושבים כאן באסיפת התענית לחפש מה לתקן, כשיש כאן עבירה שכזו, אמר להן מה ראיתם, אמרו לו ראינו אדם

פלוני נותן מעות לגרושתו, שלח אחריו והביאו לתוך אסיפת הציבור, אמר לו מה היא לך זו, אמר לו גרושתי היא, אמר לו מפני מה נתת לה מעות, בני אתה הרי יודע שהעולם נמצא בצער והבריות בצער והלכת ודיברת עם גרושתך ולא עוד אלא שנתת לה פרוטות, ואלמלא שאתה חשוד עליה לא היית נותן לה פרוטות, אמר לו אותו אדם: רבי, הלא כך דרשת ומבשרך לא תתעלם ואתה אמרת שכל הציבור יצאו ויחלקו צדקה, וכשעמדתי לעשות המצוה ראיתי אותה בצרה והתמלאתי עליה רחמים, באותה שעה הגביה רבי תנחומא פניו כלפי מעלה ואמר רבון על העולמים מה אם זה שאין לה עליו מזונות ראה אותה בצרה ונתמלא עליה רחמים אתה שכתוב בך חנון ורחום ואנו בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב על אחת כמה וכמה שתתמלא עלינו רחמים, מיד ירדו גשמים ונתרוה העולם, ע"כ.

רואים שבפעולה אחת של לפני משורת הדין אפשר לשנות ולהציל את כל העולם, ורואים גם שמה שאמרו שם להתחזק בזמן הצרה זה בחסד, ושוב יש להבהיר שלא אמרנו כעת ללכת ולחפש חסדים, אלא לחיות במצב של התעוררות, מצב של צרה.

איתא בחז"ל כשבני אדם נוהגים חסד זה עם זה, נוהגים כן עמם מן השמים, והרבה עובדות שנגאלו מצרתם בזכות גומלי חסדים, ואמרו במדרש שוח"ט פס"ה מי שהוא גומל חסדים יהא מבושר שתפלתו נשמעת ואמרו ב"ב י' א' כל צדקה וחסד שישראל עושין שלום גדול ופרקליטין גדולים ביניהם לאביהם שבשמים. מבואר בחז"ל שמן השמים מתנהגים עם האדם כפי שהוא מתנהג עם חבריו כך מתנהגים איתו מן השמים, והדבר מבואר בהרבה מקומות כמו שאמרו במדה שאדם מודד בה מודדין לו, למי נושא עוון למי שעובר על פשע, הואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה, כעובדא דרהבדר"י בתענית.

להתקדם עוד "קצת" בכל התחומים, בין אם זה לעזור, בין אם זה לדון לכף זכות, בין אם זה להתפלל על חבריו, להרגיש את עצמו שיש פה מקל ביד, וכל זה גם מי שחושב על עצמו שהוא מבוטח, מלבד מה שאף אחד לא מבוטח, דורשים מאיתנו לדאוג לכלל ישראל, כל מי שיקבל לעצמו בזכות התפילה ירויח, וכל מה שמציל בזכות תורתו ומעשיו יזקף לזכותו.

עוד יש להעיר מכלל ענייני בין אדם לחבריו שאנשים שצריכים לזהר ולא נזהרים, אין שום היתר כזה שהרי יותר יש לו לזהר שלא יזיק משלא יזק, אדם שצריך לזהר חובתו לזהר.

כתוב בשמואל "החפץ לד' בעולות וזבחים כשמוע בקול ד' הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים", אדם חושב להדר ולהתפלל בציבור כדי שיהיה לו זכות הציבור, ומתאמץ לשם שמים למרות שאיננו מרגיש טוב כל כך, והכל כדי שתפלתו תתקבל יותר טוב, והנה הנביא אומר לנו שהתפילה מתקבלת יותר כאשר עושים רצון ד', ולעומת זה אדם שנשאר בבית להדר במצוות ד' לא יתכן שיפסיד מעלת תפילתו בגלל זה, ואדרבה אם ילך לבית הכנסת במקום שעלול להזיק, יש לחשוש מאוד שזה יהווה קטרוג עבורו, למה באת למקום הזה נגד רצון ד'.

ההידור האמיתי הוא בקיום רצון ד'.

ההתייחסות לשעה זו

תפקידנו בשעה זו לצאת מהמחשבה הזו כאילו שאנחנו נמצאים באיזה "מצב", ו"משתדלים" ללמוד עד כמה שניתן, לא כן, אלא לשכוח בכלל מהמצב הזה, חייבים ללמוד בדיוק כמו שהיו חייבים תמיד, ואדרבה נוסף כאן חיוב, כי הרי העירו אותנו משמים שנדע שאנחנו צריכים להתכונן יש כאן ראש השנה, יש כאן חבלי משיח ואמנם אנחנו מקוים שכבר עברנו את חבלי משיח, באורך הגלות וריבוי השמדות, שחבלי משיח התפרסו לאורך של כאלפיים שנה - של גזירות שמדות וגירושים.

לא דורשים מאיתנו לנחש כיצד מתנהל העולם ולחשוב מה יהיה, מה שדורשים מאיתנו זה לשים לב למעשינו, להוסיף תורה וגמילות חסדים, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמ"ח.

כשאנחנו יודעים שימות המשיח קרובים מאוד, כשאנחנו עומדים לקראת יום הדין עלינו לדעת שלא ביקשו מאיתנו להיכנס ללחצים לקראת משיח, זה לא יביא טובה ולא יביא שנעשה מה שהקב"ה רוצה, עלינו להבין את ה"רמז" שרומזים לנו מן השמים ואח"כ ללמוד את ה"פשט".

לזכור שמאיתנו תובעים עכשיו את העולם, אנחנו אלו שצריכים להתפלל על צער השכינה ועל כבוד שמים, אנחנו צריכים להתפלל גם אם איננו מרגישים "בדרגה הזו", לפחות להגיד את המילים לחשוב את המושג, ואנחנו אלו שמחכים לתורה שלנו ולתפילה שלנו, כל מה שמחכה העולם שיהודים יתפללו בראש השנה - מחכה להשפעה שלנו.

נתנו לנו הזדמנות להתעורר מהשיגרה הזאת, ששכחו שיש מנהיג לבירה, הכל נעצר, וכפי שנתבאר באורך שתי מידות שמעכבות את ההתקדמות הרצויה, הענוה והאדישות, ושתייהן אינן רצויות בעינין זה.

אין שיור רק התורה

אחרי שאנו יודעים שמה שמבקשים מאיתנו זה תורה, וכמו שאמרו מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, ושלמעשה מצפים לתורה שלנו, אין לנו רשות לחשוב בהסתכלות של ענוה, ושל "מה אני", כי הרי אין עוד אנשים בעולם! זו התורה וזו הגמרא שדיברו עליה, וזה כל מה שיש לו להקב"ה בעולם, אתה והגמרא שלך! אם יבא לפני בית דין של מעלה, ויאמר – "לא חשבת", יאמרו לו "מה כן חשבת שיש בעולם?", רק זה מה שיש בעולם, ורוצים את התורה שתבא ממך, ומחכים לך, והרי כל אחד יודע להעיד בעצמו, שזה התורה, שהרי הוא מרגיש בעצמו היטב את ההשפעות של התורה, ואת כח התורה.

דיבורי ביטחון והשקפה אינם דברי תורה

אחרי כל זאת צריך לדעת שתורה המדוברת זהו רק "לימוד התורה", וכל הדיבורים הנראים לכאורה כסביב התורה – כמו עניני השקפה וביטחון, כולם דינם כביטול תורה, והאמת שכל הדיבורים האלו מיותרים, כל אדם יודע את ה"טיפה" שהוא צריך לדעת, וזה מספיק לו, כל ההתעסקויות בכל ה"מצוות" הללו זה לא תלמוד תורה, כל אותם דיבורים טובים האלו והאלו.

וגם כאשר מדברים על ביטחון והשקפה בדברים הכרחיים, שהרי אדם צריך את המינימום שהוא צריך, גם כאשר מרגיש שזה נושא חשוב אמונה וביטחון ודעת תורה, גם כשזה נכון עדיין הכל זה ביטול תורה, לפעמים אין ברירה וצריך מעט לבטל תורה, אבל כמובן צריך להיעשות במידה, רק המינימום שצריך, כל שיחה כזאת צריכה "היתר" שאפשר להפסיק לימוד תורה בשבילה, ואם צריך – מה אפשר לעשות זה דוחה תלמוד תורה, כמו בכל המצוות שבעולם, שכאשר מוכרחים דוחה תלמוד תורה במינימום הנדרש.

כיצד להוסיף זמן ללימוד התורה

למעשה מה שדורשים מאיתנו זה לעסוק בתורה ובגמילות חסדים, הנה אמרו שתורה וגמילות חסדים הם המגינים מחבלו של משיח, הרי שכאשר מן השמים רוצים להכין אותנו להיות ראויים לביאת המשיח

מזכירים לנו לעסוק בתורה ובגמילות חסדים, ובאמת כל העולם כולו עומד על תורה וגמילות חסדים, וכדתנן באבות², זה מה שמביא את הטובה, וזה מה שמביא את השמירה לעולם.

עכשיו השאלה היא איך מגיעים להשיג מספיק תורה, ובפרט אלו שזכו להבין מהי הבנה אמיתית, וזכו להבחין בין לימוד יסודי לבין לימוד של הקפת הפרטים, אין להם אפשרות להגיע לידי סיפוק, ולהסיק מסקנות בסוגיא, מבלי להשקיע בלימוד שעות רבות, וזהו תנאי הכרחי, כי אילו למדו מתחילה רק בצורה של סיכום השיטות והסברות והיוצא מביניהם, היה קל יותר להכנס לעניינים והיה ניתן להגיע לידי השלמת הסוגיא בהקיפה, אבל הלימוד הזה שדורש עמל ומלחמה פנימית נגד העצלות בשינון כמה פעמים אף בלי חידוש, ולחזור על אתר כמה פעמים, ולדקדק בדברים שאין השכל נהנה מהם בתחלתן ואדברה מכבידים עליו, ולקח זמן עד שמרגישים שנמצאים "בתוך" הסוגיא, וזמן רב עד שגומרים לימוד הגפ"ת, מן ההכרח למסור את עצמו ודעתו בשביל להגיע להשלמת הדברים על בוריים.

אבל לצערינו אין הרבה אברכים שמקדישים מספיק שעות ביממה הנצרכים להספק הסוגיא, לא תמיד מקדישים את הזמן הנדרש, לפי הזמן שמספיקים ללימוד היום, עם כל ריבוי הטרדות מיום ליום, בודאי שבאופן עקרוני רוצים להספיק סוגיא אחר סוגיא, אבל באופן מעשי אין זמן - הוא נעשה קצר מאוד.

מתחילים ללימוד בסדר א' ועד שמתחיל להתקדם משהו אחרי 3-4 שעות כבר צריך לקום, עד שמתיישבים כבר יוצאים, בפרט מי שרגיל ללימוד את ה"גמרא" כספר עיון בפני עצמו חוץ מידיעת השיטות, הוא יודע כמה זמן וכמה מאמץ זה לוקח, כמה שזה מתיש, כאשר אוחזים בתחילת לימוד הסוגיא ועדיין אין משהו מוחשי לתפוס בידים, ולמעשה מכפיל את העבודה של כל סוגיא מבחינת הזמן והקושי, אמנם נכון שאחר כך נפתח שער אורה וכמבואר במכתב החזו"א קוב"א איגרת ב', אבל אין אפשרות לעשות את זה עם המספר שעות הקטן שמקציבים לזה.

העבודה הכפולה הזו לעשות גם את העבודה של תחילת גמרא וגם עבודה של הפוסקים, שתי חלקים שכל אחד מהם סוגיא בפני עצמו, לימוד מהרש"א ולימוד ש"ך, מתחילים ללימוד את הגמ' מהתחלה, וקוראים ולא בדיוק מרגישים ולא בדיוק תופסים זה לוקח הרבה זמן, ואילו בפועל מקציבים לזה רק כמה "כזיתים" של זמן, יש הרבה שבסוף הסוגיא נשארים רק עם לימוד הגמרא, ויש כאלו שגם את זה אינם גומרים.

אין ברירה! חייבים לדאוג איך להקציב יותר זמן לתחום הזה, אי אפשר להקציב את השעתיים שלוש שבלימוד הסדר, ולרצות גם להגיע להכל, צריך תחבולות לחלק הזה, באמת נכון, שכשלומודים בצורה הזו - הקושי בהתחלה יותר גדול, אבל התענוג אח"כ יותר גדול, ולא נשארים ככה תמיד, כמו שאמר הרב זללה"ה שהמתחיל ללימוד בעיון, בהתחלה נראה לו שהכל מסתדר ואח"כ מגיע לקושי, ואח"כ בסוף קל,

2 א"ה, וכן הפליגו חז"ל במעלת העוסק בתורה ובגמ"ח, בברכות ה' א' "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בני מוחלים לו על כל עוונותיו", ושם ח' א' "אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם", ובראש השנה י"ח א' גבי עוון בית עלי, אמר רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה, אביי אמר בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים, ובבא קמא י"ז א' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים, זוכה לכלילה כיוסף, וזוכה לנחלת יששכר, אית דאמרי אויביו נופלים לפניו כיוסף, וזוכה לבינה כיששכר, ובעבודה זרה ה' ב' "אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים יצרו מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם", ירושלמי תענית פ"ד ה"ב "ללמדך שכל מי שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים זכה לישוב בצילו של הקדוש ברוך הוא".

החכמה להגיע לקל שבסוף, ואמר שאדם יותר גדול מיד כשהוא מתחיל נכנס לקושי, אבל לדלג על הקושי אין כזה דבר, וא"כ כשהוא מתקדם זוכה לקצר את החלק הראשון, אבל עדיין צריך לזה זמן מרובה. על כל אחד לנצל את הסדרים שלו, לפי תכונתו, אם בלימוד מאוחר, או בקימה מוקדם, [אלא שבלימוד מאוחר צריך זהירות שלא יהיה על חשבון יום המחרת, כפי שכבר דיברנו כמה פעמים יש הרגשה כאילו בלילה יש זמן אויר, כאילו מה שעושים בלילה - זה כבר בחשבון הלילה, ולא על חשבון הסדרים, אין כזה דבר כל זמן זה על חשבון, אם זה בלילה מחר הוא יהיה עייף, אין כזה דבר זמן אויר, אם מושך את הזמן בלילה אז זה על חשבון הבוקר].

אי אפשר למשוך את החיים במצב שרק ב 10.30 - 10 מתחילים להכנס לעניין, רק אז מתחילים "לחמם את המנוע", וכבר מיד נגמר הסדר, וודאי שאי אפשר ככה ללמוד גם "גמרא" וגם "פוסקים", צריך למצוא תחבולות איך לחזק את הבוקר, כל אחד יחשוב כפי תכונתו, למשל אפשר להחליט ללמוד חצי שעה לפני התפילה את הסוגיא, להיות כבר "קצת" בתוך העניינים, ולא להתחיל הכל רק באמצע הבוקר.

ענין נוסף הוא ניצול הזמן בתוך הלימוד, בתחילת לימוד הגמרא עד ש"תופסים משהו" זה לוקח זמן, וגם על זמן זה צריך להשיג שלא לבזבז את הזמן, אדם קורא את הגמרא וכבר התעייף קצת, שיקרא עוד קטע אחר של הסוגיא, או תוספות אחר, לא צריך מיד למצות את כל מה שיש לחדש בענין.

ובאופן כללי כאשר עומדים בתחילת הסוגיא, ועומדים בפני דין חדש ורוצים לחקור מהי הסברא, לא הולכים "לחפש" סברות, צריך לנתח את הגמרא מתחילתה, באופן שיבואו הסברות מתוך הסוגיא, ולא כחכמה חיצונית.

עוד דבר המועיל בהתקדמות הוא "להמחיש את הדברים", לשים אותם על הנייר, לאחר לימוד של שעה לחשוב מה יצא לנו מהשעה הזו ולרשום, זה מה שיצא לנו עכשיו לאחר שעה, אם לא עוצרים ושומרים על הדברים, לפעמים יוצאים מסוף הסדר עם מה שהיה אפשר לכתוב לפני שעה, ולפעמים אף לפני יומים, לחדד את ההתקדמות.

ועיקר העיקרים ודאי שבלי רציפות חסר כל השפעה של כח התורה, צריך לשים לב לזה שיהיו הסדרים ארוכים יותר, ולחבר סדרים זה לזה, וכן לימוד הסדר בצהריים או הערב, לא למרוח זמן של הערב, גם בתחילת הבוקר לדעת איך להתחיל את הסדר כמה שיותר מוקדם, למשל ליקח עמו את האוכל בדרכו לתפילת שחרית, ומיד לאחר התפילה ילמד חצי שעה.

וכן כשמגיע לכולל לא יתיישב מיד לאכול, אלא יאכל שעה אחר תחילת הסדר, והרי מבואר שבת י' א' שתלמידי חכמים אוכלים בחצות, ואם יאכל מתוך שקיעות בלימוד יקח לו זמן האכילה הרבה פחות זמן, שכשאוכלים בתוך עבודת הלימוד זו אכילה עם ניצול הזמן כמו "אכילת פועלים", מה שאין כן כשהכל מתעכב, עד שאוכלים, ואחר כך עד שנכנסים, וזה גם משפיע על כל החבורה.

עמוד והתחזק בה – ואתה נוטל שכר כולם

בירושלמי ברכות פ"ט "תני רבי שמעון בן יוחאי אומר אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם", - אם אתה רואה שהעולם רופף בתורה תשקיע ותלמד ותקבל שכר כנגד כולם, עם החלטה קטנה אפשר להחליט שבמצבים שיש איזה רפיון בעולם, רק לומדים יותר, העולם עובר תקופות שונות לא יודעים בכל יום מה יהיה מחר, ומסתובבים עם אוירה של עראי, וכל יום נידון מחדש כיצד מסתדר הלימוד, עם כל ההפרעות שיש – הידועות.

אבל כשמתבוננים אזי להיפך יש הפרעות זה סיבה להשקיע יותר, זה שיש הפרעות זה לא עושה שום פטור, והאמת שבמצב של היום עד כמה שיהיו ההפרעות קשות, זה הכל "ברחמים", במידה שאפשר

לעמוד בה, כל אחד שיחליט ללמוד יכול ללמוד.

לצאת מההרגשה של "פטור", כאילו שכל מה שלומדים זה "לפנים משורת הדין", אדרבה, יש כאן "חוב" – מן השמים מרמזים ומרמזים לנו עוד ועוד, שמחכים לתפילות שלכם, ומחכים לכוח התורה.

לרצות שיהא נחת רוח מכל עם ישראל

ובכלל בכל ענייני דיבורי ההשקפה, הנה יש שרגילים לחשוב ולדבר – הנה אשרינו ומה טוב חלקינו שזכינו לגדול ולדעת את האמת, ולהתנהג בה, וראו את פלוני ופלוני כמה שהם טועים בדרכם, ברוך הוא שהבדילנו מן הטועים ואיננו לא כמו פלוני ולא כמו פלוני, מתייחסים לענין בשמחה ובהנאה, – למה הדבר דומה לילד שהוא רוצה לעשות נחת רוח לאבא שלו, אבל הוא מאוד מרוצה כאשר אחיו האחרים אינם עושים בדיוק את רצון אביהם, הוא אומר לעצמו הנה האח השני מצער את אבא בפרט זה, והאח האחר בפרט זה, ורק אני נשארתי, הוא די מרוצה, אולי אבא שלו לא יודע מה בליבו, והוא חושב שהוא אוהב אותו, אבל באמת – הוא לא אוהב את אבא שלו, הוא אוהב את עצמו, ורוצה שהוא יהיה בן יחיד, אין כזה דבר שאבא מרוצה ומצטער ביחד, אם אבא מצטער ממה שאח פלוני לא כך, אזי מי שאוהב את אביו צריך להיות מיצר על כך, ולא לשמוח במה שרק הוא כן, – על אחת כמה וכמה שבעל המחשבות יודע מה בליבו, ושלא אכפת לו מצער השכינה, רק אוהב את עצמו.

אם אדם היה חי את צער השכינה שנגרם מאותם דברים של טעויות של אנשים טובים בני תורה שחושבים ועושים בטעות, אזי לא היה יכול להיות מרוצה מזה שפלוני הוא כזה ואני לא כזה, כי הרי בסך הכל יש כאן הפסד גדול, וצער השכינה.

ובפרט שבאמת אין שום מקום של התנשאות, שאי אפשר לדעת בדיני שמים, מהו דרגתם של אנשים תמימים שטעו, אבל העיקר לא לשכוח מזה שיש כאן צער השכינה, שאנחנו צריכים לרצות שיהיה נחת רוח להקב"ה מכל עם ישראל, וצריך להתפלל עליהם ובודאי ובודאי לא לשמוח כשנעשים דברים לא טובים והבדילנו מן הטועים, מי שמרוצה מכזה דבר או שאינו חי באמת את המציאות, או שהוא לא אוהב את הקב"ה.

סיכום הדברים

מעשה התשובה בחלק של הספק לימוד התורה, שזהו העיקר הגדול, – לחדד שבשביל לגמור סוגיא צריך הרבה זמן, ושלא מקדישים מספיק זמן, וצריך להשגיח על הזמן הזה.

לשים לב לזה, לדעת שהתורה מחזיקה את העולם, וכל הרגשת ענוה בענין הזה היא מעשה שטן. לחשב כיצד לנצל יותר את זמן לימוד הסוגיא, כלימוד יעיל ובלא זמן מבזבז, בין בצורת לימוד הגמרא, בין בכתובת הדברים העולים מכל שעה של לימוד.

לחשב כיצד להגיע לסדר כשכבר מונחים בסוגיא, כאשר ה"מנוע" כבר פועל ולא צריך להפעילו מחדש, אם בלימוד הסוגיא קצת לפני התפילה, או לאחריה.

לחשב כיצד להאריך את זמן הסדר, בין בתחילתו ע"י דחיית האכילה, ובין בסופו כיצד למשוך את זמן הסדר כמה שיותר זמן, וכיצד ניתן לחבר יחדיו ב' סדרים, מי שיכול ללמוד סדר בוקר וצהרים ברציפות, או לחבר סדר ב' וג' יחד.

לחשב האם ניתן למצא עוד זמנים ביממה שאפשר להקדיש לסוגיא, בהשכמה או בלילה, ולהשכיל שלא יהיו אלו על חשבון לימוד היום.

ובעיקר לזכור שבשמים מחכים לתורה שלנו, לעוד שעה, ולעוד סוגיא, ואך ורק זה מה שעושה נחת רוח.

גדול השלום שמסלק הפורענות

עוד יש להזכיר מה שאמרו במדרשים שכשיש שלום בעם ישראל הפורענות מסתלקות. כתוב בהושע פ"ד חבור עצבים אפרים "הנח לו" שאם אפרים חובר יחד בשלום אע"פ שהם עובדים ע"ז "הנח לו", רבי אומר גדול השלום שאפי' עובדים אלילים ושלים ביניהם כביכול אינו יכול לשלוט בהם, שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, [היינו אפילו שאפרים הוא "חבור עצבים", דהיינו עבודה זרה, הנח לו], אבל "משנחלקו" מהו אומר "חלק לבם" עתה יאשמו, הוי גדול השלום ושנואה המחלוקת. עוד ממשיך המדרש בראשית פל"ח שדור ההפלגה היו גרועים הרבה יותר מדור המבול, אעפ"כ דור המבול לא נשתייר מהם פליטה, ודור ההפלגה נשתייר מהם, והטעם מפני שדור המבול היו שטופים בגזל לכן לא נשתייר מהם פליטה, אבל דור ההפלגה ע"י שהיו אוהבים זה את זה שנאמר ויהי כל הארץ שפה אחת לפיכך נשתייר מהם פליטה.

ויתכן שבעוה"ב אמנם גדול עוונם של העובדי ע"ז, ועונשם רב, אבל ההנהגה עם הבני אדם בעולם הזה כפי שהם מתנהגים בינם לבין עצמם, ומועילה הזכות לאלו שנוהגים בשלום להינצל מן הפורענות. וכן כתוב גבי אחאב שהיו עובדין עבודה זרה, והיה אחאב מושל בכל העולם, ושהיו הולכין למלחמות ונוצחין, משום שלא היו בהם דילוטורין.

פעם שאל מפקד צבא את הרב זללה"ה למה אצל הדתיים מצוי יותר הענינים של בין אדם לחבירו, והשיב לו שאצל הבני תורה האמיתיים אין את זה, וגם אלו שיש אצלם הוא מפני שהיצה"ר לחוץ, שהשומר תורה הוא מוגבל וכל דבר אסור לו ולכן כשיוצא שיש דבר שהוא מצליח על האדם הרי הוא מתפרץ בכל כחו, אבל אצל מי שהכל מותר אין לו את הלחץ הזה אז גם בענינים אלו אינו מתפרץ כ"כ כיון שבין כה וכה הכל מותר.

וזה דבר מציאותי שהשומרי תורה נמצאים יותר במתח ולחץ, כמו שדנו בגמ' לגבי פולטת שאחר ג' ימים כתוב שזה מסריח, ודנו שמא אין זה רק בישראל שגופם חם מחמת שהם "דייגי במצוות" שהם דואגים ומצטערים תמיד מפני המצוות, והצד השני בגמ' הוא שהנכרים ג"כ גופם חם מחמת שאוכלים שקצים ורמשים, מבואר שבלא אכילת השקצים ורמשים ה"ז בודאי שאין גוף הנכרי חם כגופו של ישראל. והענין הזה הוא הנבחר בישראל מכל האומות שהגויים בהר סיני לא רצו לקבל את התורה שלא להיכנס ללחץ הזה, אבל עם ישראל אמרו נעשה ונשמע, ידעו שהקב"ה יתן לנו רק מה שטוב לנו. ובאמת שהלחץ הזה עם הזמן נעשה להרגל לאחר שאדם מתרגל נעשה לו משיכה לטוב והוא שמח וחי מזה, ורואים אצל אנשי חסד גם כשאינם צדיקים כ"כ בהרבה תחומים אבל לעניני חסד האלו שהורגלו בהם יש להם משיכה לזה, והם שמחים וחיים מזה, עיקר הקושי הוא עד שמתרגלים במשיכה הטבעית.

בדרך שאדם מתנהג כך מתנהגים עמו

צריך לחשוב מה רוצים מאיתנו, יש כאן הערה משמים, ואנחנו הרי לא צריכים לחפש במה אנחנו לא טובים, כי אנחנו צריכים לחפש במה אנחנו כן טובים.

אבל יש התחזקויות שיש בכוחן להציל אדם מצרות ושאר מרעין, שלעולם בדרך שאדם מתנהג עם הבריות כן מתנהגים עמו, כתוב "נושא עוון ועובר על פשע" ואמרו בגמרא למי נושא עוון למי שעובר על פשע, א"כ במידה שאדם מודד בה מודדין לו, יש הרבה מעשים בחז"ל על אנשים שהתנהגו בחסד וקיבלו עזרה משמים בענייניהם, וכמשנ"ת במקו"א.

כתוב בהושע פרק ד' "חֲבוֹר עֲצָבִים אֶפְרַיִם הֵנַח לוֹ", שאם אפרים חובר יחד בשלום, אע"פ שהם עובדים עצבים - עבודה זרה, "הנח לו", ובילקוט שמעוני שם רבי אומר גדול השלום שאפילו עובדים אלילים ושלום ביניהם כביכול אינו יכול לשלוט בהם, שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, [היינו אפילו שאפרים הוא "חבור עצבים", דהיינו עבודה זרה, הנח לו], אבל "משנחלקו" מהו אומר "חלק לבם" עתה יאשמו", הוי גדול השלום ושנואה המחלוקת, ע"כ. בשעה שהם ביחד - הנח להם, בהנהגת העולם, איך שהאדם מתנהג כך מתנהגים איתו.

כבוד שמים

להתכונן

הכל מחכים מתי כבר נוכל לחזור למסלול החיים הרגיל, מתפללים ומייחלים לישועה, וחושבים, לו רק נמצאה תרופה ונוכל "לחזור לשיגרה", וכלל לא שמים לב שיש פה איזה ענין שרוצים שנזכר, ששלחו אלינו את המצב הזה, כתזכורת להכנה לקראת יום ד', ואילו אנו עסוקים ב"איך נוכל לשכוח מזה", קרוב לשמונים שנה לא היו מהפכות גדולות בעולם, כאילו נתנו לעולם להתנהל 80 שנה בלי לזכור שיש מנהיג לבירה, בלי לזכור שהעולם פה כבר עומד בקיצו, והנה מעירים לנו משמים שכבר צריך להתכונן! - כל המצב הזה בא להכין אותנו לקראת הגאולה הקרובה, תהליך הסופי לפני משיח צדקינו, ואילו אנו רוצים "לשכוח ולחזור לשיגרה", בודאי שכולנו מייחלים לשנים כתיקונם, אבל אל לנו להתעלם ולהיות עסוקים רק בלשכוח.

חושבים שהנה רק חוזרים לשיגרה ויצליחו לשכוח את הכל, מקבלים את אותה הרוח שנושבת בכל העולם, ואמנם זו היא הסתכלות הגויים משום שאכן כל תכלית חייהם הוא שיגרת העולם הזה, וכאשר אנו מבינים שיש כאן קול משמים, עלינו לדעת שמדברים רק אלינו, הקב"ה הראה לנו בשנה זו מן השמים שיש מנהיג לבירה!, הנה כל מה שבטחו בעולם המפותח, ברפואה, ובמסחר, ובתעשייה, הכל נעצר! הדבר הזה מכריז בכל העולם: "תזכרו שיש מנהיג לבירה!", הוא לא צריך לומר לנו את זה בקולות וברקים, די לנו במה שהוא אומר זאת על ידי בריה קלה, שהרי מדברים כאן רק אלינו, ומי יודע אם לא כל מה שלא נמצאה תרופה עד כה, כדי שנתפלל יותר טוב בראש השנה, כדי שלא נשכח מהר כל כך את ה"תזכורת".

אנחנו הרי יודעים ששיתא אלפי שנים הוי עלמא, ואנחנו יודעים שקודם לכן יש ימות המשיח, ודאי שיש פה הערה עבורנו, וגם אם העולם יחזור לשיגרה, אבל מה יתן לנו אם נחזור לשיגרת זרם החיים - כל עוד שלא שמענו את מה שנאמר לנו כאן, אם אנחנו לא שמים לב למה שמדברים אלינו, אזי כאשר יבא משיח במהרה בימינו, לא נוכל להגיד שלא קיבלנו אותו כפי הראוי משום שלא התכוננו לכך.

מחכים לתורה ולתפילות שלנו

עם ישראל בכל הדורות מתפלל על מלכות שמים, וביאת המשיח, וגם אנו יודעים שבשמים מצפים לבני ישראל שיתפללו על כבוד שמים ועל בקשת הגאולה, אבל אנחנו לא מרגישים שבשמים עומדים ומצפים לתפילות שיגיעו מאיתנו, ושכל תיקון העולם ממתין לבקשותינו, כי אנחנו הרי כלום, ומי אנו, ומה התפילות שלנו.

ואמנם נכון אנו כלום באמת, הגענו למצב שפל של ירידת הדורות עד אפס, לא נשארו אנשים שבאים בכח מעשיהם, אבל בכל זאת, אם לא אנחנו - מי כן?, אמנם אנחנו כלום, אבל אנחנו הרי היחידים שנשארו

בעולמו של הקב"ה, ואם לא תפילותינו שיביאו את הגאולה, מי הוא זה שאנחנו חושבים שכן רוצים שיתפלל על מלכות שמים, ושיביא את המשיח ושיעשה את תיקון העולם, מי כן? נכון אנחנו כבר אחרי בזזי ובזזי דבזזי, כמעט לא נשארו "אנשים" מרוב ירידת הדורות, אבל עם כל זאת כל העולמות מחכים רק למה שיבא מאיתנו!.

במחזורים מובא מדברי הזוהר, למה בני ישראל נפקדים ונתבעים על כל העניינים, אם היו ישראל יודעים שכאשר הקב"ה ברא את העולם את כל המלאכים ואת כל שרי מעלה - את הכל הוא קשר בישראל, ואף אחד לא עושה שום עבודה בשמים לפני שישראל עושים, ואין שום שמחה בשמים אלא רק במעשי ישראל, היו יודעים שהקב"ה לא גובה מהם אפילו לא אחד ממאה מההפסד שגורמים בכל העולמות, הקב"ה אומר לישראל אם הייתם יודעים כמה אוכלוסין וכמה חיילין מתעכבים בגללכם, אזי הייתם יודעים שאינכם ראויים להתקיים בעולם אפילו לא רגע אחד כאשר אתם מתעכבים מלעבוד את הקב"ה³. אין אפשרות אחרת, אנחנו נשארו לבד בעולם, נכון שאנחנו כלום מכל הדורות - וגם מהדורות האחרונים, אבל זה מה שנשאר, - אין מישהו אחר שיכול לעשות משהו, כל מה שמצפים זה רק מאיתנו.

לא מחכים בשמים לאף אחד אחר בעולם, אלא רק לנו! התורה שלנו זו התורה שנשארה בעולם, מה שאנחנו לומדים זה התורה שמצפים לה בשמים, אמנם נכון שהגענו למצב של "ואפס עצור ועזוב", ושל "כי יראה כי אזלת יד", וכמו שדרשו מפסוק זה בסנהדרין צ"א' שבדור שבן דוד בא יתמעטו התלמידים, וכביכול אין סומך ועוזר לישראל, וזה ממש המצב שלנו, אבל כאשר אנו יודעים ממה שלימדנו חז"ל שכל העולמות מחכים למעשי ישראל, מחכים רק למה שיבא מאיתנו, כבר איננו יכולים לחשוב שאנחנו כלום. ובענין זה כתב הגר"ח מולאזין בדרשה לראש השנה, שהסיבה שלא זכינו כבר להיגאל, משום שאין אנו מתפללים מספיק על הגאולה, שאת עיקר בקשותינו אנו משקיעים בצרות הפרטיות ולכך אין זוכים לגאולה השלימה, רק ישועות פרטיות לכל אחד בצרכיו הפעוטים, וביאר שם⁴ הענין הרמוז בתורה כשהגיע

3 וז"ל הזוהר פרשת אחרי מות "אמר רבי יהודה אלמלא הוו ידעי ישראל אמאי קודשא בריך הוא פקיד עליהו דישאל לאוכחא להו יתיר מכל שאר עמין ינדעון דהא קודשא בריך הוא שביק ידיה ולא גבי מנהון חד ממאה, [אפילו אחד ממאה הוא לא גובה מהם], תאנא קודשא בריך הוא כמה רתיכין כמה חיילין אית ליה כמה שולטנין ממנן משתכחין בפולחניה, [כמה מלאכים כמה חיילים כמה שרי מעלה שכולם עובדים את ד'], כד זמין להו לישראל בהאי עלמא אכתר לון בכתרין קדישין כגוונא דלעילא [ישראל קדושים כמו מלאכים] אשרי לון בארעא קדישא [שם אותם בארץ ישראל] בגין דישתכחו בפולחניה קשיר לכולהו עלאי בהו בישראל [כל המלאכים כולם קשורים בישראל] וחדון לא עאלין קמיה [לא מכניסים שמחה לפני הקב"ה] ופולחנא לא אתעביד קמיה לעילא עד דישאל עבדין לתתא, [אין שום עבודה ושום שמחה, כולם מחכים לישראל], כל זמנא דישאל משתכחין בפולחניה דמאריהון לתתא הכי נמי לעילא (כביכול), בזמנא דישאל בטלי פולחנא לתתא בטלי לעילא ופולחנא לא אשתכח לא לעילא ולא לתתא, - - - אמר קודשא בריך הוא ישראל אי אתון ידעין כמה אוכלסין כמה חיילין מתעכבין בגיניכו תנדעון דלית אתון כדאי למיקם בעלמא אפילו שעתא חדא, [אם הייתם יודעים כמה כולם מתעכבים מלומר שירה מלעבוד את הקב"ה הכל בגללכם הייתם יודעים שאין לכם קיום אפילו יום אחד בעולם], ועם כל זה מה כתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתיים ולא געלתים וגו', עכ"ל הזוהר.

4 וז"ל הגר"ח מולאזין ז"ל בדרשתו, "ואין לשער ולהעריך גודל הצער של השכינה כביכול, וכמו שאמר המגיד להבית יוסף שאם היית יודע ומרגיש גודל צער השכינה כביכול מעונוותיך, לא היה ערב לחכך שום דבר מאכל, ולא היה לבך נוטה ליתן שום מאכל בפין מגודל המרירות ע"ז".

"ואם היינו מכוונים בכל התפילות ובקשות רק על צער השכינה כביכול, בודאי היינו זוכים להיות נענים על ענין בקשתנו, ולהגאל גאולה שלמה, אבל אשמים אנחנו בעצמנו, שאין אנו משימים על לבנו כלל צער השכינה כביכול, ואין אנו מבקשים

יעקב לחרון, ואמר לרועים שאם נאספים ומתפללים ומצפים רק על "להשקות את הצאן" אזי "עוד היום גדול", עיי"ש.

הגר"ח מבאר שם שאם היינו מתפללים על צער השכינה ועל גאולה, אזי כבר לא היה עוד היום גדול, כבר היתה מגיעה הגאולה, ואילו אנחנו לא מרגישים ראויים שיבקשו מאיתנו כאלה דברים, לא שאנחנו ראויים להתפלל על צער השכינה, ולא שדורשים מאיתנו לעשות כאלה דברים, ולכן אנו מטפלים על ידי התפילה רק בבעיות פרטיות של "להשקות את הצאן", אבל זו לא הדרך הנכונה. היה אחד שביקש מהחזו"א שיזכיר אותו בתפילה בראש השנה, והחזו"א איש השיב לו בתמיהה, "ראש השנה ויום הכיפורים - על יחיד?!".

עלינו להחדיר להכרה שלנו שמבקשים מאיתנו בראש השנה ויום הכיפורים לבקש מלכות שמים, זה נדרש מכל אחד, בין מי שמרגיש שנמצא בדרגה הזו, ובין מי שמרגיש שעדיין לא נמצא בדרגה, אדם שמתפלל משום שהוא יודע שזה מה שהוא צריך לעשות, גם אם הוא לא מספיק "מרגיש", זה נקרא כונה לשמה, אם אדם יבקש את זה גם אם הוא לא "נמצא שם", הוא עושה את מה שמצפים ממנו, והאמת שהבקשה על מלכות שמים כוללת ממילא את כל הבקשות שלנו, שהרי ברגע שיש מלכות שמים יש לנו הכל!, ולא יחסר לנו שום דבר.

צער השכינה בדורינו

אנחנו צריכים להכיר את המושג הזה שמחכים לנו. הגמרא אומרת בסנהדרין צ"ח ב' שעולא ורבה אמרו שמייחלים שהמשיח יבא אבל שלא יראהו, שלא יהיו באותו הדור "ייתי ולא איחמיניה", ורב יוסף אמר שרוצה שיבא וישב בצל כופיתא דחמריה, [פרש"י כופיתא דחמריה - בצל הרעי של חמורו, כלומר אפילו בכך אני רוצה ובלבד שאראנו], אמר ליה אביי לרבה למה

רק על צערנו ודאגת פרנסתנו, לכן אין אנו נושעים רק מעט הנוגע לפרנסתנו, להחיות את גוינתו, ואנחנו קרוצי חומר, אין אנו משיגים כלל התענוג הרוחני שיהיה לעתיד לבוא והשכינה כביכול צריכה להתלבש בהשר של אותה אומה שישראל נתונים תחתם, כדי שיתקיימו ויהיה להם פליטה מעט בין העובדי כוכבים, עד בין עובדי כוכבים" עכ"ל.

הנה ביאר שאין אנו יודעים לקוות ולבקש על התכלית האמיתית של העולם, ואין אנו יודעים כלל מהו מושג התענוג הרוחני האמיתי שיהיה לעתיד לבא, ועכשיו כדי לדאוג ליהודים צריכה השכינה לתת לשר של הגויים שהיהודים תחתיו שפע של טובה כדי שיהיה ליהודים ג"כ קצת מזה.

עוד כתב באריכות "ונאספו שמה" כו', כי ישראל קדושים הם, בראותם כי קרוב יום הדין הנורא הבא עליהם, דא יומא דראש השנה, המה מתאספים בבתי כנסיות לבקש ולהתחנן לפני המלך ה' צבאות נפשם בשאלתם, ואם היה כל עיקר כונתנו בתפלתנו רק על גלות השכינה כביכול, ובאמת ולב שלם, בודאי היינו מסירים את האבן נגף לגמרי, אך אין אנו משימים זאת על לבנו כלל, וכל מגמתנו בתפלת הימים נוראים רק על דאגת הפרנסות, ושאר צרות הדחופות עלינו בכל יום, ולכן אין אנו גוללים את האבן, רק מעט הנוגע לעצמנו, היינו "להשקות את הצאן" קדשים, "והשיבו את האבן על פי הבאר" למקומה.

ויעקב אבינו ע"ה כאשר ראה ברוח קדשו את כל עניני הנהגותינו בגלות החיל, התחיל לקונן במרירות לבו, ואמר, אני רואה ש"עוד היום" מהומה ומבוכה הוא הס"מ "גדול" ומחמת זה הוא מבאר שראה יעקב שלא מבקשים אף לגלול את האבן ולהשקות ואף אחד אינו מבקש לגלול את האבן לגמרי, ולכן אמר הן עוד היום גדול, השקו הצאן ולכו רעו, נתן להם עצה כיצד לינצל במצב הזה ע"י תורה וגמילות חסדים.

הינך חושש מלראותו, אם משום חבלו של משיח, והרי מבואר בברייתא "שאלו תלמידיו את רבי אלעזר, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, והרי אצל מר הנה תורה והנה גמילות חסדים, אמר ליה שמא יגרום החטא.

והגמרא שם מביאה שגם רבי יוחנן אמר "ייתי ולא איחמיניה" ואמר לו ריש לקיש, מדוע הנך חושש מכך, אם משום שכתוב בנבואת ימות המשיח, "כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב, ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש", הנה הרי גם היום יש לנו מעין זה "בא ואראך דוגמתו בעולם הזה - בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר [האחראי על גבולות העיר ובידו להחליט על כל בתי העיר עד היכן הגבול של כל חצר] דומה כמי שפגע בו ארי, [שרוצה לקצר את גודל שדהו], נכנס לעיר פגע בו גבאי [שגובה מס המלך] דומה כמי שפגעו דב, נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש", אם כן אין לך מה לחשוש כל כך, שכבר היום נתקיים מעין נבואה זו.

והשיב לו שחושש משום נבואה אחרת שנאמרה על ימות המשיח, דכתיב בנבואת הגאולה כיצד יהיה לפני ישועת ישראל ושבירת עול העמים, "שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גִּבֹר ידיו על חלציו פִּילֶלְדָּה, ונהפכו כל פנים לִירְקוֹן", וביאור הכתוב הזה: "ראיתי כל גבר" - אמר רבא בר יצחק אמר רב שגבר זה הקב"ה "מי שכל גבורה שלו", [פרש"י שהקדוש ברוך הוא מצטער בעצמו כולדה ואומר בשעה שמעביר העובדי כוכבים מפני ישראל היאך אאבד אלו מפני אל], "ונהפכו כל פנים לירקון", - אמר רבי יוחנן שכל פנים היינו פמליא של מעלה ופמליא של מטה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי, היאך אאבד אלו מפני אלו, עיי"ש עוד.

והנה כל המצב שלנו מבואר בגמרא, שבימות המשיח יתנהגו הרבה מעם ישראל ככל הגוים ממש, דבר שלא היה בתולדות עם ישראל מאז היותו לגוי, כי גם כשעבדו ישראל ע"ז מבואר בגמ' שהיו לומדים תורה ושומרים מצוות, רק היה להם יצרא דעבודה זרה שלא ידוע לנו איך זה היה רק מבואר בגמ' שאנשי כנסת הגדולה הרגו את היצרא דעבודה זרה, ומאז הפסיק החשק לעבוד ע"ז, ובכל הדורות פורקי העול בישראל שמרו על יהדותם, וניסו לבטל את דקדוק המצוות בכל מיני נוסחאות כמו הצדוקים שביטלו תורה שבעל פה, או המשכילים שהערימו בתיאוריות שונות, אבל מצב כזה של יהודי כגוי לגמרי לא היה מעולם, וזוהי הצרה שהקב"ה אומר למה אאבד את הגוים מפני ישראל כי כולם שוים במעשיהם, הרי שמצב החילוניות כבר ג"כ צפוי מזמן הנביאים לפני למעלה מאלפיים שנה, וכן יש בדניאל ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו, ואמרו אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות.

ולכן אמר ר' יוחנן שאינו רוצה להיות בזמן הצרה הגדולה הזו, שהקב"ה יאמר שאין סיבה מוצדקת לאבד את הגוים מפני ישראל, ואז יהיה צער גדול בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה.

וזהו מה שאחז"ל במדרש שוחר טוב על הפסוק בדניאל "בעת ההיא ימלט עמך" שימלטו היהודים בזכות המילה, וג"ז מפלאי ההשגחה שכל היהודים שמתכחשים לכל תורה ומצוות שומרים על ברית מילה, דבר שאין לו שום הגיון, הרי בלי אמונה זהו מעשה אכזרי שלא מתקבל על הדעת, ואעפ"כ עושים את זה כולם בהתרגשות ובשמחה, כי בזכות המסירות נפש של אבותינו לשמור על המילה, זכינו שמצוה זו תשמר בכל

5 וכן מבואר ברש"י דניאל על הפסוק "ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך וגו'", פירש רש"י, ובעת ההיא יעמוד מיכאל - ישתתק כאלים שיראה הקדוש ברוך הוא דן בעצמו ואומר היאך אאבד אומה גדולה כזו בשביל ישראל והיתה עת צרה - בפמליא של מעלה וקטיגוריא בתלמידי חכמים בזווי ובזווי דבזווי כמו שאמרו רבותינו בהגדה בפ' אחרון של כתובות, ע"כ.

הדורות, וכן אמרו בגמ' שכל מצוה שמסרו נפשם עליה עושים אותה בשמחה, וג"ז בזכות המסירות נפש, הרי שכבר צפו מראש שרק זכות זו תהא לבנ"י בזמן המשיח.

תובעים מאיתנו לזכור את צער השכינה

התרגלנו למציאות כזו של מרד גדול כל כך, גרים פה בארץ ישראל בפלסין של מלך, ושוכחים בכלל להתבונן כמה נורא הדבר, שיהודים בהיכל המלך ככה גורמים צער השכינה, לדאבונינו נעשינו אדישים למצב הזה, וכמו שהחזו"א אמר שזו התגברות הגלות - שבסוף הגלות, זה הרבה מעבר לנושא של כן מדינה או לא מדינה, כל המציאות של עם ישראל במצב של להיות ככל הגוים, הוא המרד הכי גדול. כאשר עם ישראל היה בין הגוים, תמיד זכרו שצריכה להיות גאולה לעם ישראל מתוך שיעבוד הגוים, ואילו היום ח"ו שאנו בגלות מרה הרבה יותר לא מספיק זוכרים...

ובשמים תובעים את זה מאיתנו! לא תובעים מאיתנו להתעסק בזה, לא בדיבורים על זה, ולא במחאות על זה, ולא כל הדברים שגורמים ביטול תורה ואינם מועילים, אבל רוצים שנזכור שאנחנו במצב גרוע מאד, שהקב"ה רוצה לגאול את עם ישראל כפי הבטחתו, ואומר למה שאני אגאל אותם, היאך אאבד אלו מפני אלו, מזה רבי יוחנן פוחד מהמצב הזה בעולם, שמגיעים למצב ירוד כל כך.

צפו כבר מאז שזה יהיה המצב, וצפו גם שזכות המילה תעזור, וכמו שנתבאר שזה אחד הניסים, שרואים שהם אינם שומרים שום דבר, ואילו את המילה שומרים, ולפי ההגיון שלהם לא היה צריך לעשות כזה דבר.

סיכום הדברים

במצב הזה שלנו שאנו שוכחים הכל, דורשים מאיתנו לפחות לשים לב - שאנחנו במצב שלא דואגים בכלל לצער השכינה, לא מדובר כאן על "דרגות" ודברים נשגבים, אלא להכיר את המושג שאנחנו פה במצב גרוע שעם ישראל לא היה מעולם, ולהתפלל על זה, דורשים את זה רק מאיתנו.

מבקשים מאיתנו שנזכור שאנחנו היחידים שנשארו בעולם, היחידים בקיום כל תכלית העולם וכל העולמות, אנחנו היחידים שאין שמחה למעלה רק כאשר אנחנו עובדים את הקב"ה, שכל ריבבות המלאכים עומדים ומצפים לעוד משהו של תורה שלנו.

תובעים מאיתנו שנבקש על כבוד שמים, כי אין מישהו אחר שיבקש, וגם אם אנחנו לא בדרגה של להרגיש מספיק את צער השכינה, ערך התפילה על כך רב מאוד.

ואם נתפלל על צער השכינה, ועל כבוד שמים אזי נזכה במהרה שלא יהיה עוד היום גדול, ונזכה לגאולה השלימה במהרה.

להשתדל באופן נמרץ לפני בוא יום... הגדול

והנורא

בזמנים שנראה שקרובים לגאולה, התביעה גדולה יותר

דברים שכתב רבי יחיאל מיכל מנעמרוב הי"ד, שנהרג בגזירות ת"ח, בהקדמת ספרו שברי לוחות וזה לשונו שם, ובשביל זה נענשו התלמידי חכמים אלפים ורבבות [בשנת ת"ח ות"ט], על שראו דברי הזוהר על

הפסוק "בשנת היובל הזאת" - [הזאת, גימטריא חמשת אלפים ארבע מאות ושמונה, שנת ה'ת"ח] - תשובו איש אל אחוזתו" רמז לגאולה, ידעו שזה היה זמן המסוגל לגאולה, ולא השקיעו, ולא הוכיחו את העולם לשוב בתשובה, ועל ידי זה לבטל את הגזירה כולה או מקצתה, [של הפרעות בשנת ת"ח, שנה שלפי הזוהר היתה צריכה להיות שנת הגאולה].

גם אנו נמצאים במצב המיוחד לגאולה יותר מכל מה שהיה בכל הדורות עד היום⁷, שכל הזמנים שנאמרו במשך הדורות שהם הגאולה, הם אמנם זמנים שהיו מסוגלים לגאולה, אלא שמסיבות שונות לא זכו, כמבואר בזוהר, וכן מובא מהגר"א שערב שבת בחצות היום זהו מזמני הגאולה⁸.

ומי שמתבונן רואה בחוש איך שימות המשיח נרקמים לכיוון הגאולה השלימה. כשמתבוננים איך נרקמת ביאת המשיח בהסתר פנים מופלא ביותר, היות ובפסוקים מבואר שמלחמת הגוים בישראל בימות המשיח תהיה בארץ ישראל ובירושלים, כמו שכתוב ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה, נבנית ארץ ישראל בצורה טבעית בלי שינויים מיוחדים, ובעוד שכאלפיים שנה סובל עם ישראל רדיפות וגירושים והשמדות, דוקא לאחר השמדת כל יהדות אירופה, חוזר ופורח עם ישראל בארץ מולדתו, דבר שאין לו שום הסבר בדרך הטבע, ואעפ"כ אין מתעוררים לראות שזהו עקבתא דמשיחא.

הכל נראה טבעי מבלי לשים לב שמתגלגל כאן משהו. ומי שעיינים לו רואה בחוש איך מן השמים מסובבים בתוך ההסתר פנים את כל השתלשלות העניינים הנצרכים לקיום הנבואות בענין הגאולה.

אלפי שנים עם ישראל נרדף ומגורש ממקום למקום, מעולם לא עלה על דעת איש שיוכל להיות יישוב יהודי בארץ ישראל, בתוך הגלות הקשה, [עיין באיגרת הרמב"ן כשהגיע לארץ ישראל וסיפר שבירושלים אין מנין יהודים רק נאספים מפעם לפעם בבית צבעי, וגם הגויים לא החזיקו מעמד בארץ ישראל, וכמו שביאר הרמב"ן בקרא ד"ושממו עליה אויביכם", שכל הגויים פניהם ומגמתם להגיע לארץ ישראל, וכשמגיעים אליה בורחים ממנה משום שאין להם זכות להתקיים בה], ואילו עכשיו דווקא לאחר החורבן הגדול של רוב עם ישראל כנגד כל הסיכויים נעשה עיקר היישוב של עם ישראל בארץ ישראל, וכל מי שאינו עוצם את עיניו בדברי שוא רואה שזו יד מכוונת מלמעלה, ובאמת כל הנבואות בדבר הגאולה העתידה ומלחמת גוג ומגוג בנויות על כך שבני ישראל נמצאים בארץ ישראל והגויים נאספים על ירושלים למלחמה וכו' וכו'.

ורואים איך הכל מתקיים לקראת המשיח מבלי להרגיש, לא שמים לב איך שהכל נבנה לקיום כל הנבואה,

⁶וז"ל הזוהר במדרש הנעלם פרשת תולדות, "ר"א בן ערך הוה יתיב והוה קא מצטער בנפשו טפי, עאל לקמיה ר' יהושע א"ל חזיו נהירו דבוצינא דעלמא למה חשוך א"ל חזיו ודחילו סגי עאל בי דהא אנא חמי מה דאתערו חברנא מארי מתניתא דשראת עלייהו רוח קדישין והוה דאתערו דבשתינאי יהא פורקנא שפיר אבל אנא חמי אורכ' יתרא על אינון דיירי עפרא דבאלף שתינאי לזמן ארבע מאות ותמניא שני מניה יהיו קיימין כל דיירי עפרא בקימיהון ובגיני כך אתערו חברנא על פסוקא דקרא לון בני ח"ת דיתערון לח"ת שנה והיינו דכתיב בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו כשישתלם הזאת שהוא חמשת אלפים וארבע מאות ותמניא תשובו איש אל אחוזתו אל נשמתו שהיא אחוזתו ונחלתו, ע"כ.

⁷ א"ה, עיין מה שנתבאר בזה באורך במאמר לישועתך קיינו.

⁸ והיה מקובל לפרש את דבריו דר"ל שכל האלף השישי הוא ערב שבת, והחמש מאות שנה הראשונים הם הלילה, ובחצי מהחמש מאות השניים זהו חצות היום, דהיינו ה' אלפים ושבע מאות וחמישים שנה, ועדיין אנו בסביבות חצות היום, קרוב לשש ומחצה, ועוד לא חלף לגמרי זמן זה.

לא שמים לב איך הכל מתוכנן ונרקם לקראת ביאת המשיח.

כשהתחילה הציונות, היו הרבה אנשים שהצטרפו לענין זה מתוך תמימות, וביקשו מבנו של החפץ חיים שיבקש מאביו שיתמוך במדינה, ואמר שאביו לא יהיה מוכן להתפשר על כך כאילו זה חלק מן הגאולה, וכי זה כל ההבטחות שהובטחו לימות המשיח, יש שני ספרי נביאים, ישעיהו ותרי עשר, המלאים בהבטחות שיתקיימו בגאולה השלימה, והוא לא יהיה מוכן לקבל שלא יתקיים הכל באופן מושלם.

ומרן זללה"ה היה אומר שאחרים חושבים שהמדינה זו אתחלתא דגאולה, והאמת היא שזהו סוף הגלות, שבסוף הגלות מתגברת לגלות מרה כל כך, וז"ל הרב זללה"ה במכתבי התעוררות חלק א' פרק י' י"ב, "ומהתחומים היסודיים תופס מקום חשוב ההשקפה על המדינה והממשלה, אשר התועים למיניהם רואים בזה איזו אתחלתא דגאולה וכאילו יש כאן דבר של ממש, ואילו השקפתנו היא (כפי מה ששמעתי פעם ממרן זללה"ה) שבסוף גלותנו התגברה הפורענות והננו בגלות הזה המר".

אין ספק שאנחנו קרובים מאד מאוד לימות המשיח, כבר אי אפשר לדחות את ימות המשיח, והרי אנו מקובלים ששיתא אלפי שנים הוי עלמא, ששת ימי המעשה, כדאיתא בסנהדרין צ"ז א', העולם מתקיים רק ששת אלפים שנה, והבטחות רבות מאד נאמרו בספרי הנביאים על הטובה שתהיה לבני ישראל בימות המשיח.

והנה בודאי יהיה מספר חשוב של שנים לקיים בהם ההבטחות הנ"ל, שאם יהיו ישראל בטובת ימות המשיח שנים מועטות אין זה קיום ההבטחה, וכן כתוב בפסוק שבימות המשיח, מי שמת בן מאה שנה הוא יקרא נער צעיר, וכמו שכתוב כי הנער בן מאה שנה ימות, וש"מ שרוב האנשים יחיו לפחות כפול מזה, וכמה זמן נותר לעולם, הרי מזמנינו עד ששת אלפים נשארו מאתים ועשרים שנים, ימי המשיח צריכים להיות איזה שהוא זמן כדי שיחול בהם משהו מימות המשיח.

וא"כ ודאי ימות המשיח קרובים מאוד, וכבר התקיימו כל ההכנות לקראת ביאת משיח צדקינו. והגר"א שליט"א הביא מפרקי היכלות ל"ז ה', שהדור שיהיו בבואו של המשיח יאמרו שלא יתכן שהמשיח יבא והעולם כמנהגו נוהג, "... מפני שישראל שבאותו הדור אומרים אפשר עולם כמנהגו נוהג ויש גאולה בשנה זו, והם אינם יודעים שפתאום יבוא וכו'".

וכן כתוב מהגר"ח מולאזין ז"ל שכך יהי' ביאת המשיח היינו כמו שהוא יושב בחדרו יחיד ולומד, תכנס הרבנית פתאום ותאמר אי חיים אתה יושב פה ולומד, הלא משיח בא, אז יתבהל ויאמר לה מי הגיד לך, ותאמר לי צא החוצה וראה כי לא נשארו אף הטף בערש בעיר כי כולם יצאו לקראת משיח, וכונתו שלא יהיו הקדמות להתכונן אלא פתאום יבא, וכן שמעתי שהחפץ חיים הי' דופק על השלחן ופתאום יבא.

רואים בחוש ההכנה לביאת משיח

וכשמתבוננים רואים בחוש איך שנרקם ההכנות לביאת המשיח, שבכל הדורות לא היה מצב כזה שעם ישראל מתישב בא"י בטוב ותמיד ניסו להתישב ונחרב והוסיף החורבן יותר ויותר, וכמ"ש הרמב"ן כשהגיע לארץ מצא בירושלים רק שני צבעים, וכהיום פתאום פורח הישוב בא"י דוקא לאחר החורבן שהיה ליהדות באירופה, וזהו דבר שלא היו מאמינים בכל הדורות שיתכן מצב כזה שיתישבו היהודים בא"י, וכ"ז מוכיח את ההכנות לימות המשיח שהכינו כאן את ישראל כבר כשמונים שנה שיהיו ראויים לקבלת פני משיח, ונשארו כאן רק העני והדל כמו שאמרו בזוהר שיגאלו בזכות העניות, וזהו ההכנה למשיח כמו שכתוב שגוג ומגוג יבוא על בני בא"י וכל הדורות לא היו יכולים להבין את הדבר הזה על מי הוא בא בא"י ומי מבני"י נמצא בא"י וכהיום רואים שדוקא לאחר החורבן הכל חוזר לפרוח.

גודל הגלות הרוחנית בדור זה

ואמנם מתרבה הגלות הרוחנית של עם ישראל בדורות הללו, וכמו שאמר מרן זללה"ה על המדינה שאי"ז התחלת גאולה אלא להיפך הוא סוף הגלות שהסוף הוא החלק הקשה ביותר שתמיד היו היהודים יודעים להכיר וללמוד שיש יהודי ויש גוי והתנהגות של גוי זה דבר אחר והיהודים ידעו שאין ללמוד מהם.

אבל כהיום שהכל יהודים נאבד כל המחיצה הזו ומצאנו שאסרו בישולי עכו"ם כדי שלא יהי' מצוי אצל הנכרי, ויבאו להתחתן אתם, ולפ"ז בישוליו של ישראל המחלל שבתות מותר כיון שהגזירה היתה מחמת בתו והרי בתו מותרת, ומיהו הפוסקים נקטו אעפ"כ לאסור כיון שההתחברות תגרום ללמוד ממעשיו, אבל כתב החזו"א שזה רק לאחר שהוכיחם ולא קיבלו תוכחה וכהיום שהם תינוקות שנשבו הוי כקודם תוכחה, וכ"ז לענין האיסור מן הדין, אבל בעיקר תוכן הענין הרי אסרו הבישולים למנוע הקירוב אל הנכרים ובזה גם בישראל מומר שייך כל הענין, וזהו קושי הגלות הזו שנוצר טשטוש במחיצות בין השומרי תורה ומצוות לאינם שומרי תורה ומצוות כיון שכולם יהודים.

וכן אמרו בגמ' סנהדרין צ"ח ב' שהפחד מימות המשיח שעתידי הקב"ה לומר הואיל והללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז מפני מה אאבד אלו מפני אלו, וזה מצב שלא היה בכל הדורות שיהיו היהודים מכריזים בריש גלי שהכל הפקר, ככל הגויים ממש, וזה מצריך למצא זכויות מיוחדות כדי לגאול אותם. ונתבארו הדברים בארוכה במקו"א.

תחילת הזעזוע

בגמרא חולין נ"ט ב' שאמר הקיסר לר' יהושע בן חנניה א - להיכם נמשל כאריה, דכתיב אריה שאג מי לא יירא, [אריה שאג מי לא יירא - כך ה' אלקים דבר מי לא ינבא הרי שנמשל לו, רש"י], ומהי גדולתו והרי אדם גיבור יכול להרוג אריה, אמר ליה, לא לאריה רגיל הוא נמשל, אלא כאריא דבי עילאי [דבי עילאי - שם של יער שיש בו אריה גדול מאוד], אמר ליה אני רוצה שתראה לי את האריה הזה, אמר ליה לא מצית חזית ליה. אמר ליה איברא - אמת אני רוצה לראותו ועל כרחך צריך אתה להראותו לי, ביקש ר' יהושע בן חנניה רחמים, נעקר אותו אריה ממקומו, וכאשר היה רחוק ארבע מאות פרסאות נהם קול אחד וכל הנשים המעוברות הפילו, וחומת רומי נפלה, וכשהתקרב עוד מעט למרחק שלש מאות פרסאות נהם האריה קול נוסף ונפלו השיניים והחניכיים של כל האנשים, ואף הקיסר נפל מכסאו לארץ, אמר לו הקיסר לרבי יהושע בבקשה ממך בקש רחמים שיחזור למקומו, וביקש רחמים וחזר למקומו.

כשאנו רואים זעזועים בעולם, עלינו לראותם כהתקרבותו של אריא דבי עילאי, התקרבותו של משיח צדקינו, ועלינו להיערך בהתאם, לא בפחד ורעדה, אלא במרץ ושמחה.

לא לכל אדם יש תועלת בכך שידע שהמשיח מגיע, אם יאמרו לאדם משיח מגיע השנה, רוב האנשים לא יעשו עם זה את הדבר הנכון לעשות בשנה כזו, רוב האנשים יכנסו ללחץ מיותר, אין את היישוב הדעת.

וכן כאשר מדברים על המושג של יום הדין, האדם הנמשל על ידי יצרו, מיד לוקח את הדברים לענין של יאוש ומשבר, ולא משתמש בדברים לתועלת האמיתית, האדם לא מגיע לתכלית שלו על ידי שמתחבר לפחד ולרעדה, לא זו התכלית.

עלינו להתעורר מהדברים, ולהשתמש בהם להגיע לידי התכלית הרצויה.

ומה היא התכלית?

ומה היא התכלית, הנה הקב"ה כבר גילה לנו את הענין שהוא רוצה מעימנו, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד'

אמות של הלכה, ומה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, אם אדם ישב ויפחד הוא לא יעשה את רצון ד'.

בשביל לדעת מהו רצון ד' צריך להיות עמוק בשמחת התורה, ולא בפחד התורה, בשביל להבין ולדעת כמה שהאדם יותר מבין בתורה הוא יותר יודע מהו רצון ד', שהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא. הקב"ה הפקיד בידינו את העולם, כדי שנשמור עליו כחפצו, ורק על ידי ידיעת התורה ועמלה, אפשר להגיע, לדעת מהו רצונו.

משל למלך שעזב את המדינה, ויש לו עבדים שמבינים טוב את כל מהלך העניינים, מהי תכלית המלוכה, מי הם האוהבים ומי הם השונאים, ממה המלוכה בנויה, מה מועיל ומה מקלקל, ויש כאלו שאמנם הם אנשים טובים, אבל הם לא יודעים איך להנהיג את המלוכה, - אסתכל באורייתא וברא עלמא, שם יודעים מה הקב"ה רוצה

הישועה ממתנה למעשה אחד – ביאור המעשה דגדעון

בספר שופטים ו' כתוב המעשה שהיה בימי גדעון בחג הפסח: הנביא מזכיר תחילה את צרת בני ישראל, "ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ד' ויתנם ד' ביד מדין שבע שנים", ואז חזקה יד מדין על ישראל, והיו בני ישראל עושים להם מערות ומתחבאים בהם מפני מדין, והמדיינים היו אוכלים להם כל מה שהיו זורעים, "והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק וגו' והשחיתו את יבול הארץ... ולא ישאירו מחיה בישראל ושה ושור וחמור, כי הם ומקניהם יעלו, ואהליהם יבואו, ובאו כדי ארבה לרוב ולהם ולגמליהם אין מספר ויבואו בארץ לשחתה, וידל ישראל מאד מפני מדין, ויזעקו בני ישראל אל ד', ויהי כי זעקו בני ישראל אל ד' על אודות מדין, וישלח ד' איש נביא אל בני ישראל ויאמר אליהם כה אמר ד' א' ישראל אנכי העלתי אתכם ממצרים ואוציא אתכם מבית עבדים וגו' ולא שמעתם בקולי", למה אתם עובדים עבודה זרה אף שאמרתי לכם שלא לעבוד ע"ז.

ואז מתחיל ענין הנסים שנעשו ע"י גדעון והמעשה שהיה בחג הפסח: וכתוב ויבוא מלאך ד' וישב תחת האלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי, מגיע מלאך ויושב תחת העץ בחצר של יואש.

וגדעון בנו חובט חטים בגת להניס מפני מדין, מדין היו חוטפים להם כל מה שהיו זורעים, לפי שהיה מתיירא ממדין, לא היה יכול לחבט את החטים בגורן, שמיד ירגישו בכך ויחטפו הכל, ובשביל להסתיר מהמדיינים היה גדעון בנו של יואש חובט את החטים בגת שהוא מקום דריכת הענבים, לפי שלא היה זה זמן דריכת הענבים אלא זמן קצירת החטים, היה נטמן בגת שלא יבואו מדין לחפש שם בזמן זה, הנה הגיע מלאך וישב תחת עץ האלה בחצר של יואש, עד שגדעון חובט את החטים ולאחר שחבט נגלה אליו: "וירא אליו מלאך ד' ויאמר אליו ד' עמך גבור החיל".

וביאור הדבר למה התישב תחילה המלאך תחת העץ ולא התגלה אליו מיד, מבואר במדרש והביאו הרד"ק שהמלאך המתין עד שימצא לגדעון זכות, שכיבד את אביו בכך שחבט את החטים, וכמו שהביא רש"י שהיה רגיל שאביו היה חובט החטים והוא כוברן [מסנן ומנפה], אמר לו גדעון לאביו אבא זקן אתה אם יבואו המדיינים לא תוכל לנוס, לך אתה ואני אחבט במקומך, וכיון שעשה כך אמר המלאך קיימת מצות כיבוד אב ראוי אתה שיגאלו בני על ידך.

וכלפי שאמר לו המלאך ד' עמך גבור החיל השיב גדעון למלאך: "ויאמר אליו גדעון בי אדני ויש ד' עימנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר סיפרו לנו אבותינו לאמר הלא ממצרים העלנו ד' ועתה נטשנו ד' ויתננו בכף מדין", והביא רש"י מהמדרש "פסח היה, אמר לו אמש הקרני אבא את ההלל ושמעתי

שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים, ועתה נטשנו, אם צדיקים היו אבותינו, יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו כשם שעשה להם נפלאותיו חנם כן יעשה לנו ואיה כל נפלאותיו", גדעון טוען למלאך שמן הראוי שיעשו לישראל ניסים כמו שנעשו במצרים, על אף שאינם ראויים לכך.

עד עכשיו גדעון דיבר עם המלאך, מכאן ואילך הקב"ה בעצמו מדבר עם גדעון:

"ויפן אליו ד' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל מכף מדין הלא שלחתיך", כתוב במדרש כיון שלימד סגוריא על בני ישראל אמר הקב"ה חיך למדת סגוריא על בני כדאי אתה שאדבר עימך, לכן כתוב ויפן אליו ד' ומתחילה היה ע"י מלאך וזהו בכחך - בזכות שלימדת סגוריא, שאמר שראוי שיעשו ישועה.

רואים כאן איך מן השמים ממתנינים לאדם שתהיה הזדמנות שיתאפשר איך להועיל לנו, למדנו כמה מן השמים ממתנינים למצוא זכות, בני ישראל זועקים וכבר נשלח מלאך, והמלאך כבר יושב תחת העץ וממתין שתהיה זכות, ברגע שיש זכות של כיבוד אב המלאך כבר מדבר עימו, וברגע שזכה ללמד סגוריא הקב"ה כבר התגלה אליו הקב"ה עצמו.

אחר כך כתוב שביקש גדעון סימן שד' מדבר עימו:

"ויאמר אליו אם נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עימי" ... והקריב קרבן ולאחר שעשה כן, כתוב וירא גדעון כי מלאך ד' הוא, עיי"ש באריכות, ויש שם אריכות בדברי הנביא עוד שנצטוו בלילה ההוא כמה מצוות בהריסת מזבחות הבעל והאשירה וכן כמה מצוות בהוראת שעה להקריב את פר העבודה זרה לשמים שלא כדין תורה, וכמבואר בתמורה כ"ח ב' ששמונה דברים הותרו באותו הלילה.

ולאחר מכן מדין ועמלק ובני קדם נאספו יחדיו להלחם בישראל, וגדעון יוצא למלחמה עימם, וכמבואר בשופטים שם פרטי הענין, וכשיוצא גדעון הוא מבקש סימן מהקב"ה:

"ויאמר גדעון אל הא-לקים אם ישך מושיע בידי את ישראל כאשר דיברת".

וכתוב מהו הסימן "הנה אנכי מציג את גזת הצמר בגורן, אם טל יהיה על הגיזה לבדה ועל כל הארץ חורב, וידעתי כי תושיע בידי את ישראל כאשר דיברת", שרק על הגיזה יהיה טל, וכל השאר יהיה יבש.

"ויהי כן, וישכם ממחרת ויזר את הגיזה וימץ טל מן הגיזה מלוא הספל מים", רק הגיזה התמלאה מים.

"ויאמר גדעון אל האלקים אל יחר אפך בי ואדברה אך הפעם, אנסה נא רק הפעם הגזה יהי נא חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל", ביקש פעם נוספת שיהיה סימן הפוך שרק הגיזה תשאר יבשה וכל השאר יהיה טל.

ויעש א-לקים כן בלילה ההוא ויהי חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ היה טל".

וצריך להבין מה הענין שהוצרך סימן והיפוכו, שבתחילה מבקש שהכל יהי יבש ואח"כ הפוך, אם אינו מסתפק בסימן אחד מה עוזר לו שתים, ומבואר שהסימן הראשון לא הצליח כ"כ אמנם הגיזה היתה מלא הספל מים, אבל לא כתוב שכל השאר היה יבש, וזה לא כפי שביקש שיהיה חורב בכל הארץ, וביארו בגמרא הטעם לפי שזה לעשות רע לעולם שלא יהי טל ואין הטל פוסק, ולכן רצה סימן אחר שיצליח, שביקש שרק אצלו לא יהי טל, וכך היה.

ובמדרש נתבאר בזה עוד שבפעם הראשונה כתוב ויהי כן לא הוזכר שם שמים, ובפעם השניה ויעש אלקים כן שאין הקב"ה מיחד שמו על הרע שאמר לו הקב"ה לגדעון הכל בצרה מחמת שאין טל ואני איחד שמי וכתוב לא יגורך רע אבל בפעם השני שביקש שיהי טל על כל הארץ הוזכר שם שמים, לכן כאן כתוב ויעש א' כן.

ובמדרש יש דברים נוספים שאמר לו הקב"ה אני אמרתי אהיה כטל לישראל ואתה אמרת יהי חורב לכן כתוב ויהי כן שמעצמו נעשה, וכן כתוב בירמיהו כשהיא מדבר דברי נחמות היה מייחד שמים שנאמר כה אמר ד' זכרתי לך חסד נעורייך וגו' הזכירו בזה שם שמים, אבל בדברי התוכחה כתיב דברי ירמיהו, וכן אצל

משה על כל דבור ודבור כתיב וידבר ד' וכשבא להוכיח כתיב אלה הדברים אשר דיבר משה וגו'.
רואים איך שמחזרים מן השמים שיהי' זכות ויוכלו להיגאל!.
והנה אין אנו יודעים הנהגות שמים אבל אנחנו רואים מהדברים הנ"ל איך שמחכים למעשים שלנו ושיהי' זכויות שיוכלו להיגאל בזכותם.

מעשה אחד יכול להציל את כל העולם

ויש לדעת שמעשה אחד של אדם יכול להציל את כל העולם מהפורענות.
ומובא במדרש שהיה עצירת גשמים ודרש אחד האמוראים שישתדלו בעשיית חסד, ושמי שרואה איזה עוול שנעשה יבא להגיד, ואח"כ באו ואמרו לו שפגשו אחד מדבר עם גרושתו ונותן לה כסף, ובאו לומר לו את העוול הזה, ושלח לקרא לו לשאול למה עושה כן, והשיב לפי ששמע בדרשה שאמרו להשתדל בעשיית חסד, ופגש את הגרושה ברחוב וראה אותה בעירום ובחוסר כל וריחם עליה ונתן לה כסף ואע"פ שהם במריבה זה עם זה ונתגרשו הלך ונתן לה לפנים משורת הדין, כי כך אמר הרב לעשות חסד, ואז אמר אותו אמורא לפני הקב"ה תראה איך שמתנהג אדם זה אפי' עם גרושתו שהוא במריבה עמה, ובזכותו ירדו גשמים, רואים שבפעולה אחת של לפנים משורת הדין אפשר לשנות ולהציל את כל העולם.
ויש במדרש מעשה באניה שהלכה לטבוע, ובא אליהו ז"ל לילד אחד שהיה בתוכה ונתן לו מאבני כדכד שיראה אותם לר' יהושע בן לוי, ובזכות זה שהוא יהי' שליח להראות אותם לר' יהושע בן לוי יצילו את כל האניה והזהירו שיראה לו את זה מחוץ לעיר, אמר לו אני ילד ואקרא לו לבא עמי מחוץ לעיר הוא לא ישמע בקולי, והשיבו שהוא עניו גדול והוא יבא אחריו, למדנו מזה שזכות אחת יכולה לגרום הצלה לכולם ושולחים מן השמים זכויות כדי לגרום הצלה, ובזמן זה יש חסר בברכות ותפילות במנין ומן השמים מצפים לכל ברכותיהן של ישראל כמבואר במדרשים, שהם מעמידים העולם.

היסורים חלקם של בניי בכל הדורות

ובאמת שהסבל אצל בניי אינו דבר חדש, אלא זהו חלקם שהיה בכל הדורות, שתמיד סבלו מהגוים ורדיפות ועם ישראל רגיל בזה, והנה אנו נמצאים בימות המשיח ובגמ' אמרו שבימות המשיח יהי' צרות, כמו שאמרו ייתי ולא אחמיניה ועוד, ויש מקום לחשוב שזה בא כבר בפזור במשך הדורות, שהרי אמרו אלפים שנה ימות המשיח, וכשאמרו כן בגמ' היה בתחילת הזמן, אבל עתה יתכן שזה בא בצירוף הפורענויות שבכל משך הדורות, ולא שהכל צריך עדיין להתקיים, גם בזוהר מוזכר שהחליפו משמים את סבל ימות המשיח בעניות, שדרשו על הפסוק והשיבך ד' מצרים באניות, באניות היינו בעניות, והשיבך ד' מצרים היינו שיעשה לנו ניסים כמו שהיה במצרים, כמו שנאמר כימי צאתנו מארץ מצרים אראנו נפלאות, וזה יהי' בזכות העניות.

סיכום הדברים

אנו קרובים ליום ד' הגדול והנורא, הנדרש מעימנו להתייחס לעניין ברצינות ובשמחה, ולא בפחד ורעדה, אלא במה שיביאנו לידי התכלית הנרצה.

בעינינו ראינו איך שכל העולם בכל רגע ורגע שקול, והכל יכול להשתנות.
התכלית המתבקשת מעימנו, להוסיף בידיעת ושקידת התורה, כל אחד כפסגת יכולותיו, ומבלי להתחשב במצב הסביבה, כי כל אדם נידון בפני עצמו, הוא בונה לעצמו את עולמו, וגורם לעצמו את כל מהלך חייו בזה ובבא.

והנה הדברים המשמעותיים בחיים נמסרים בידי צעירים, שבמעשיהם יקבעו את כל גורלם, והם מתייחסים

לדברים הנשגבים הללו עם שְׁכָל של צעירים, וההרגשה שלהם, והדרגה שלהם, וההרגשה כאילו חיים כאן לעולם, ושכל האפשרויות לעולם יהיו קיימים לפנייהם, וכמו שהאדם נולד עם ידים סגורות משום שחושב שכל העולם נמצא בידיו, וכשמת הוא פושט את ידיו...

זה הטבע של צעירים, יש זמן, ולא מאוחר, אבל מי שמתגבר על הטבע הזה, ומבהיר לעצמו, שאמנם כל החיים בידיו, אם יתייחס אליהם בכבוד ראש, ואם ישקיע בניצול של כל יום ויום.

אין פעולות של מה בכך, שאין להם השפעה לכל החיים, כל פעולה שאדם עושה גוררת, אין שום דבר שאין לו משמעות לכל החיים, יש יותר ויש פחות, ויש שאפשר לתקן, אבל להכלל יש השפעה.

יש כאן מלחמה של מלאכים, וכל פעולה, או שהיא מחזקת את היצר הרע, או שהיא מחזקת את היצר טוב, כל פעולה טובה שהאדם עושה נותנת כח ליצר טוב, ולהיפך נותנת ח"ו כח להיפך.

ומהגר"א כתוב שכל פעולה שהאדם עושה נברא ממנה מלאך מיוחד! שכל תכונתו שיחזור שוב על אותו דבר, ואם חטא נברא מלאך מיוחד להכשילו באותה העבירה, והוסיף שבגלל שביטול תורה זו עבירה גדולה, נברא מלאך יותר גדול המשתדל יותר להחטיאו, ולכן יש יותר יצר הרע לביטול תורה, אף שאין בזה טעם. כל פעולה משפיעה לכל החיים!

אמונה וביטחון

לראות את ההשגחה הפרטית בכל ענין

עוד יש להכיר את ההשגחה הפרטית הנמצאת לכל אחד גם בתוך הקשיים, וכשאדם מתבונן בזה יראה כמה שבכל דבר מחזיקים אותו מן השמים ושומרים עליו, ובדורות קודמים היו בנ"א יותר מחוברים להקב"ה בענין הפרנסה שהיו יודעים שכולם תלויים בירידת הגשמים, שזה היה סכנת נפשות שכשלא ירדו גשמים היו מתים ברעב, וכמו שאמרו בגמ' שפעם אחת התענו ולא ירדו גשמים וכשנגמר הצום א"ל ר"א לכו והתקינו קברים לעצמכם וגעו כל העם בבכיה וירדו גשמים, והיה זה מצב שידעו תמיד שחיייהם ופרנסתם תלויה במעשיהם אם ירדו גשמים או לא אבל כהיום אין הגשם חיוני כ"כ, כמו שאמר מרן זללה"ה שכהיום אם לא ירדו גשמים יביאו באניות מחו"ל, ובפרט כהיום שמתפילים מי הים אמנם אפשר שגם כהיום אם כמה שנים לא ירדו גשמים ויתרבה המלח לא יוכלו גם להתפיל, אבל מ"מ המציאות שפחות קרובים לקב"ה מהבחינה הזו שאין תלויים תמיד בירידת הגשם.

ומעלתם של אוכלי המן שהיו תלויים בכל יום בירידת המן, ותלויים בידי שמים כל יום, וזהו קללת הנחש שיהיו מזונותיו מצויים לו ואינו תלוי תמיד בידי שמים.

ובנוהג שבעולם בנ"א רגילים להעדיף שיהי' הכל מסודר מראש, ומתפללים שיהי' פרנסתם מסודרת לתמיד, ובאמת בקשה זו היא לקבל מקללת הנחש, שהמעלה הגדולה היא להיות תלוי תמיד לקבל מהשמים בכל יום מחדש.

שאין זה חיסרון לאדם שיהי' תלוי תמיד בידי שמים, אלא אדרבה כך היא המציאות של האדם שכל זמן שהוא תלוי בידי שמים הרי הוא מקושר יותר ומכיר וזוכר את בוראו יותר, וכיון שהוא מסודר אינו מרגיש שהוא תלוי כל הזמן בידי שמים, והמציאות הטבעית שהאדם שוכח במשך הזמן, וזהו שחייבה תורה לאדם לעלות לרגל ג' פעמים בשנה שהמציאות הזו שבנ"א יושבים איש תחת גפנו הרי הם שוכחים מהבורא, ואין זה עונש לאדם שיהי' תלוי בידי שמים תמיד אלא זהו עזרה לאדם, ואדרבה כשרצו ליתן עונש לנחש קללוהו בזה שמזונותיו מצויין.

ומי שמתרגל להתבונן בזה רואה את ההשגחה הפרטית בכל רגע גם במצבים קשים יותר, וכולם יודעים איך שמזדמנים מאורעות שונים ומיוחדים, שבדיוק הגיע כשכבר חסר או שהספיק לפני שחסר, וזה נתן יד לחולה וזה נזדמן שלא נתן יד, וכיו"ב, והכל בצירופי מאורעות שונים, והמתבונן מרגיש בכל רגע כמה שהכל מוחזק משמים בכל רגע שמחזיקים אותו ומכוונים אותו.

העיקר לתקן

ברצוננו להזכיר כאן ענין של שמירה, אבל יש להקדים שיש התופסים את ה"סגולה", וכל ההתעוררות להתפלל ולהתחזק נשכחת, ולכן יש להקדים שלא לשכוח את העיקר.

ומצינו בזהר⁹, על עיר אחת שהי' בה מגיפת דָּבָר והיו האנשים מתים, והגיע לשם רב אחא וביקשוהו להצילם, ואמר להם בואו ונלך להתפלל בבית הכנסת לבטל הגזירה, ועוד הם מדברים הגיעו שמועות על פלוני שמת ועל פלוני שנוטה למות, אמר להם אם המצב בהול ראוי לעשות את הסגולה של אמירת פרשת הקטורת לעצור את מכת הדבר, אחרי שנעצרה המגיפה באו ואמרו לו בחלום כי מכיון שלא החזיר אותם בתשובה הרי לא הצלת אותם מהסיבה שהביאה עליהם את המגיפה, והחזירם בתשובה וקראו לעיר מתא מחסיא, העיר שחסו עליה משמים, [והובא כל המעשה הנזכר בזהר בהרחבה, בהערה].

רואים שגם כאשר היה לו את הסגולה בידים אמר שצריך ללכת להתפלל, ורק כשהיה המצב לחוץ השתמש בכח הזה, סגולה עוזרת לשמור בינתיים את המצב, שיהיה אפשר להתמודד, לתקן, אבל זה לא פותר את

9 וזה לשון הזהר חדש דף ק' ע"ב: א"ר פנחס זמנא חדא הוינא אזלי בארחא וערעית ביה באליהו [פעם הלכתי בדרך ופגשתי את אליהו הנביא] אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלה לברייתא [אמרתי לו יאמר לי מר דבר שמועיל לבריות] אמר לי קיים גזר קוב"ה [ברית כרת הקב"ה] ועאלו קמיה כל אינון מלאכיא דממנן לאדכרא חובי דבר נש [ונכנסו לפניו כל המלאכים הממונים להזכיר חטאי בני אדם] די בעדנא דיזכרון בני אנשא קרבניא דמני משה ושויו לביה ורעותיה בהו דכולהו יזכרון ליה לטב [ומהו הברית שכרת הקב"ה וגזר על המלאכים האלו שכאשר יזכרו בני אדם הקרבנות שכתב משה בתורה ויכוין לבו ורצונו בהם, יזכירוהו כולם לטובה], ועוד בעדנא דייערע מותנא בבני אנשא [ועוד שבזמן שתהא מגיפה בבני אדם] קיימא אתגזר וכרזא אעבר על כל חילא דשמיא [נכרת ברית ויצא קול כרוז צבא השמים] דאי ייעלון בנוהי בארעא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויימרון ברעות נפשא ולבא עניינא דקטרת בוסמין דהוו להו לישראל דיתבטל מותנא מנייהו, [שאם יכנסו בניו של הקב"ה בארץ לבתי כנסיות ובתי מדרשות ויאמרו ברצון הנפש והלב עניני קטרת הסמים שהיו בני ישראל מקריבים שתבטל המגיפה מהם], ר' אחא אזל לכפר טרשא אתא לגבי אושפיזיה לחישו עליה כל בני מתא אמרו גברא רבא אתא הכא ניזיל לגביה [רבי אחא הגיע לכפר טרשא ונשמע הקול בכל בני העיר שבא אדם גדול לכאן ואמרו באו נלך אליו], אמרו ליה לא חס על אובדנא, [אמרו וכי לא תחוס עלינו שאנחנו מתים ואובדים מן העולם], אמר להו מהו אמרו ליה דאית שבעה יומין דשארי מותנא במאתא וכל יומא אתתקף ולא אתבטל [שאל אותם מהו, אמרו לו שיש כבר שבעה ימים שהתחיל דבר ומגיפה בעיר וכל יום מתחזק יותר ולא נגמר], אמר להו ניזיל לבי כנישתא ונתבע רחמי מן קדם קב"ה [אמר להם נלך לבית הכנסת לבקש רחמים מאת השם] עד דהוו אזלי אתו ואמרו פלוני ופלוני מיתו ופלוני נטו למות [בעוד שהם הולכים באו לספר שהמגיפה מתחזקת פלוני ופלוני מתו, פלוני ופלוני נוסים למות], אמר להו ר' אחא לית עתא לקיימא הכי דשעתא דחיקא [אמר להו רב אחא אם כך אין הזמן לעמוד כך מפני שהזמן דחוק וחייבים לעצור המגיפה מיד], אבל אפרישו מנכון ארבעין בני נשא מאינון דזכאין יתיר [לכן הפרישו מאתכם ארבעים אנשים שהן היותר צדיקים בעיר] עשרה עשרה לארבעה חולקין ואנא עמכון, עשרה לזוייתא דמאתא ועשרה לזוייתא דמאתא וכן לארבעה זוייתא דמאתא [עשרה עשרה לכל פינות העיר ואני אתכם] ואמרי ברעותא דנפשכון עניינא דקטרת בוסמין דקב"ה ירב למשה ועניינא דקרבנא עמיה [ותאמרו ברצון הנפש ענין פרשת קטרת הסמים שהקב"ה נתן למשה וענין הקרבנות שעם הקטרת] עבדו כן תלת זמנין ואעברו בכל מאתא לארבעה זוייתא והוו אמרין כן [עשו כך שלש פעמים וסובבו את כל העיר לארבע פינותיה ואמרו כן], לבתר אמר להו ניזיל לאינון דאוישוטו למימת [ואח"כ אמר להם נלך אצל אלו שנטו למות] אפרישו מנייכו לבתיהון ואמרו כדן [תשלחו מאתכם אנשים שיכנסו לבתים של אלו ושיאמרו ענין הקטרת באופן הנ"ל] וכד תסיימו אמרון אלין פסוקייתא [וכשתסיימו תאמרו פסוקים אלו] ויאמר משה אל אהרן קח את המחיתה ותן עליה אש וגו' ויקח אהרן וגו' ויעמוד בין המתים וגו' וכן עבדו ואתבטל מנייהו [וכן עשו ונתבטלה המגיפה מהם] שמעו הווא קלא דאמר סתרא סתרא קמייתא אוחילו לעילא דהא דינא דשמיא לא אשרי הכא דהא ידעי לבטלא ליה [שמעו קול שמודיע למלאכי החבלה תשארו במקומכם למעלה כי נתבטלה הגזירה ודין שמים אינו שורה כאן שבני העיר ידעו לבטל אותה] חלש לביה דרבי אחא אדמוך [נחלש לבו של ר' אחא ונרדם] שמע דאמרי ליה כד עבדת דא עביד דא [שמע שאומרים לו כמו שעשית זאת תעשה גם את זה] זיל ואימא לון דיחזרון בתשובה שלימתא, [לך אמור להם שיחזרו בתשובה שלימה] וקבילו עלייהו דלא יתבטלון מאורייתא לעלם [וקיבלו על עצמם שלא יתבטלו מן התורה לעולם] ואחליפו שמא דקרתא וקארו לה מאתא מחסיא [והחליפו שם העיר מכפר טרשא וקראו לה עיר שחסו עליה מן השמים].

שיר של פגעים

החזון איש כותב במכתבו (קוב"א ח"א ר"ד) כשהיה את ההפגזות "תהא רגיל בשיר של פגעים, יעוי' שבועות ט"ו", זה שיר של שמירה מנזקים, ומבואר בשבועות שם מהו שיר של פגעים "ת"ר ... ושיר של פגעים... ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ד' מחסי (עליון שמת מעונך, - הגר"א מוחק תיבות אלו ועי' להלן), וחוזר ואומר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ד' מה רבו צרי עד לד' הישועה על עמך ברכתך סלה".

מבואר במדרש תהלים שכשמשוה רבינו עלה לשמים אמר שיר של פגעים, וכן כשיעקב נסע ללבן ברכוהו אביו ואמו, מזמור זה.

ואמירת הפסוקים האלו עדיפא מסגולה, כי יש בכח התפילה הזו זכות ששומרת עליו, ומי שנאלץ להכנס למקום שיש בו יותר סיכון, יכול לומר פסוקי השמירה, למשל אדם שנכנס למקום שמחה או ביקור חולים וכיוצ"ב, שיש בו יותר סיכון, או לנסיעה שרבים הנוסעים, יאמר תחילה או בזמן שנזכר יושב בסתר וגו', עד כי אתה ד' מחסי, וזה כולל תיבות אלו עד חצי הפסוק, כן כתב הריטב"א שקבלה בידינו שזה ששים תיבות, וכן כתב באבודרהם בקריאת שמע שעל המיטה שיש באמירה זו ששים תיבות, ומבואר שאמר רק חצי פסוק, מיהו אין מניעה להמשיך עד סוף הפסוק או סוף הפרק.

כתוב בגמ' בשבועות שם שאחרי שיש מכה אסור להזכיר את הפסוקים הללו, להתרפאות בכח הפסוקים, רק כשמירה להגנה, ובגמרא שם מוזכר גם את הפסוקים של ד' מה רבו צרי, שהוא פרק ג' בתהלים, אבל לא נראה שזה השיר של פגעים, אלא מיושב בסתר עד כי אתה מחסי, שו"ר דבירושלמי מבואר שגם פרק ג' בכלל שיר של פגעים, וציין לזה בפירוש ר"ח בגמרא שם.

וכתוב שזה הסיבה שאומרים את זה במוצ"ש, משום שהוא שיר שמגן מפגעים, ובשבועות אמרו שם שרבי יהושע בן לוי היה אומר שיר של פגעים כשהלך לישון, כדי להגן.

ואמנם ההשתדלות בענין הסגולי אינה פוטרת מכלום, כי זה לא עיקר מה שדורשים מעימנו, מה שדורשים זה רק תורה ותפילה, וכן בבין אדם לחבירו, להרגיש במצב של חיזוק והתעוררות.

הקב"ה יעזור שנזכה לעשות רצונו.

לשמוח עם הקשיים המזדמנים

איתא בזוהר שלפעמים כשעתידה לבא צרה לעולם, הקב"ה שולח מתנה למי שהוא אוהבו, ומהי המתנה, הוא מזמין לו עני כדי שיגמול עמו חסד ויהיה לו זכות ועי"ז ינצל, יש לראות את הדברים הללו בהסתכלות הנכונה, לפעמים כשמזדמן לאדם לגמול חסד עם אדם אחר בגופו או בממונו, הוא רואה זאת כהטרדה, ואילו היה יודע שזהו ה"דורון" שהקב"ה שלח לו כדי להועיל לו, הוא היה מקבל אותו בכבוד גדול, "ברוך הבא".

וזה לשון הזוהר פרשת וירא דאפי' בזמנא דבעי למידן עלמא איהו גרים למאן דרחים ליה למזכי במלה עד לא ייתי ההוא דינא לעלמא, דתנינן בשעתא דקודשא בריך הוא רחים ליה לב"נ משדר ליה דורונא ומאן איהו מסכנא בגין דיזכי ביה וכיון דזכי ביה איהו אמישך עליה חד חוטא דחסד דאתמשך מסטר ימינא ופריש ארישיה ורשים ליה בגין דכד ייתי דינא לעלמא ההוא מחבלא יזהר ביה וזקיף עינוי וחמא לההוא רשימו וכדין אסתלק מניה.

ובגמ' שבת קנ"ו ב': ומדר"ע נמי אין מזל לישראל דר"ע הויא ליה ברתא אמרי ליה כלדאי ההוא יומא דעיילה לבי גנא טריק לה חייוא ומיתא הוה דאיגא אמילתא טובא ההוא יומא שקלתה למכבנתא דצתא בגודא איתרמי איתיב בעיניה דחייוא לצפרא כי קא שקלה לה הוה קא סריך ואתי חייוא בתרה אמר לה

אבוא מאי עבדת אמרה ליה בפניא אתא עניא קרא אבבא והווי טרידי כולי עלמא בסעודתא וליכא דשמעיה קאימנא שקלתי לריסתנאי דיהבית לי יהבתיה ניהליה אמר לה מצוה עבדת נפק ר"ע ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה, [לא ממיתה משונה - ומיהו, מיתה הגונה ימות, אלא, ממיתה עצמה מצלת ונותנת חיים. כלדאי - חוזים בכוכבים. דצתא - תחבתה. למכבנתא - נושקא של זהב שיש כמו טס בראשה, - רש"י].

מבואר כאן ששולחים לאדם זכות לפני הפורענות כדי שיגן עליו בזמן הפורענות. וכן כל הקשיים המזדמנים ובפרט מה שמצוי לרוב במצבנו כיום, יש לדעת להעריך התועלת העצומה בקשיים הללו, ובפרט במעלה של השתתפות בצרת הכלל.

ואמרו בירושלמי פ"ק דסוטה ה"ז מנין לפרוטות קטנות שהן מצטרפות לחשבון מרובה תלמוד לומר אחת לאחת למצא חשבון (קהלת ז') בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה שחייבין עליה מיתה בידי שמים, [כי צד מתכפר לו] מת שורו, אבדה תרנגולתו, נשברה צלוחיתו, [נשברה ביצתו] נכשל באצבעו, [יצאת ממנו טפת דם מקצת נפש ככל הנפש, חדא מן הכא וחדא מן הכא] והחשבון מתמצה.

למדנו מכאן איך שמצטרפים כל מיני פגעים קטנים לחשבון גדול להצילו מעונש מיתה, ואילו ידע האדם מתחילה העונש שנגזר עליו, ואח"כ היו נותנים לו את האפשרות לפדות את העונש בפגעים אלו, הרי ה' שמח בהם שמחה גדולה, ולא ה' מרגיש בהם יסורים כלל, וכשמחת החולה המסוכן שמצא תרופה למכתו, שאינו משגיח על מרירות התרופה כלל, אלא שזהו גופא החסד הגדול שעושה הקב"ה עם האדם שאינו מגלה לו תמורת מה באו היסורים, שרק עי"ז יש בכח היסורים הקטנים לכפר, כי בזמן שהאדם לא יודע גודל הריחוק שבהם, הרי הם מצערים אותו, אבל אם ה' יודע סוד תיקונם הרי לא ה' לו בזה סבל, וה' צריך כפל כפלים של יסורים לכפר מעט, אבל החכם המאמין יודע שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, ומתבונן מיד בריחוק שיש לו מן היסורים, ואע"פ שאין לו צער כ"כ אחרי ההתבוננות הזו, מ"מ מוריד לו הדבר מחשבון העוונות כאילו לא התבונן, כי זה סיגל לעצמו מאמונתו וחכמתו וזהו זכותו משלו.

מבואר בדברי הירושלמי הנ"ל, שאדם שנגזר עליו עונש מיתה, מרחמים עליו מן השמים ומצרפים לו את זה ע"י כמה ייסורים קטנים ומצילים אותו מהמיתה, וחיוב מיתה יתכן לאו דווקא כגון מחלל שבת וכיו"ב, אלא כגון הלבנת פנים והונאת דברים שנאמר בזה וחרה אפי והרגתי בכם וגו', וכשמרחמים על האדם גובים ממנו את זה קצת קצת.

והנה יש לשים לב כהיום שהעולם בצרה ובדרך הרגיל אדם שמרגיש שאין לו וחסר לו הרי הוא כועס ומתלונן או מצטער למה חסר לו, ואם היה יודע שאוספים לו את הצער הזה ובזכות זה הוא ניצל או שנותנים לו הזדמנות לעשות איזה חסד או הזדמנות להבליג באיזו מריבה ולשתוק, אילו היה יודע כמה שזה חוסך ממנו צער, כמה ניצל על ידי כך ממיתה מבלי להתייגר בבידודים וכיו"ב, היה קופץ על זה כמוצא שלל רב, הנה חזינן איך שהקב"ה ממתין שהאדם יעשה איזה מעשה טוב, איזה כיבוד אב, איזה לשון טובה, איזה לימוד סגוריא, ובזכות זה המלאך מדבר עמו, ובזכות זה הקב"ה מדבר עמו, בזכות זה מציל את ישראל, איזה מעשה צדקה שבזכות זה ניצל, איזה כמה חוסר נעימות אחת לאחת למצא חשבון שבזכות זה ניצל ממוות, אדם נמצא במצב של לחץ ופתאום גם דבר זה אין לו, וחושב לעצמו איך יתכן גם צער זה בנוסף לכל, והאמת היא להיפך למצא חשבון.

ובמצבנו כהיום יש אנשים אשר נמצאים מחוץ לבית ובסבל גדול, אם היה יודע שע"י הצער המועט הזה חוסכים ממנו את הכל היה שמח באלו היסורים והיה מרגיש שהכל עם רווחים, וכשמרגיש צער במצבים של לחץ וחסר, לא ירגיש שלוקחים לו משהו אלא שכל זה למצות את החשבון ולהגן עליו, ואם זימנו לו לעשות חסד או להבליג באיזו מריבה הרי זה יגן עליו כפי שהובא בזהוה הנ"ל, וגם שבמידה שאדם מתנהג

נוהגים עימו ואם הוא מתנהג בחסד לפנים משורת הדין, ינהגו עימו ג"כ במדה זו. ויש עוד ענין שמי שמשותף בחלק מצרת הציבור הרי הוא מוגן יותר שהוא ג"כ משתתף בצער הציבור ועימו אנכי בצרה, ומי שיושב כשאנן מחוץ לענין הוא במצב גרוע יותר, ואלו היסורים והרגשת החסר זהו שמועיל לאדם גם למצות את החשבון וגם שלא יהיה לגמרי מחוץ לצרת הציבור. כיוצא בדבר כאשר שולחים לאדם הזדמנות של שתיקה בזמן מריבה, ובפרט במצב כהיום של קשיי הפרנסה המצויים, ובפרט הקשיים שבתקופה זו שחסרים מצרכים רבים, כמו שאמרו בגמ' שאין מריבה מצויה בביתו של אדם אלא על עיסקי חיטים ואמרו זה על הפסוק השם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך, שכיון שמצוי החיטים יש שלום, וכשיש חסר יש מריבות, ובהזדמנות זו שהחסר מצוי, ויש לחצים מהרבה מובנים זהו ההזדמנות לשמור על שלווה ולהכיר ברווחים שבזה שכל אלו הדברים הם רק רווחים להגן על האדם מן הפורענות, ויש להתייחס לזה בהתייחסות הנכונה הזו, שבזכות זה החשבון מתמצא בלי היסורים הגדולים. להתרגל להתייחס לדברים בצורה הנכונה, להשמיע דברי חיזוק ואמונה ובטחון ולקבל באהבה ובשמחה.

חלילה לפחד

שמענו שבשנת תש"ח כאשר היו הפגזות בירושלים, והיה שם פחד גדול, והגרי"ז מבריסק ז"ל ברח והגיע ליפו, וכאשר הגיע ליפו התחילו גם שם הפגזות, ונעשתה מהומה גדולה בבית, אבל הגרי"ז ישב רגוע לגמרי, שאלו אותו איך הוא כל כך רגוע, הרי מירושלים הוא ברח כל כך, ומה קרה שפתאום הוא רגוע, והוא השיב "וכי אני מפחד שיקרה לי משהו, חלילה, אסור להעלות מחשבה שכזו, אני רק צריך להיות רגוע שעשיתי את חובתי, והנה עשיתי את חובתי נזהרתי כמו שהייתי צריך, וברחתי ליפו, עכשיו אני רגוע שעשיתי מה שאני צריך, ח"ו לדאוג שיקרה לי משהו, [ידוע שאחר כך הביאו החזון איש לבני ברק לשיבת תפארת ציון]. חלילה, חלילה לפחד שיקרה לו משהו.

החזון"א כותב בקוב"א ח"ב קל"ב "בכל פגע אני מורגל להחזיק את האמונה כי לא נעשה דבר בעולם במקרה, רק על פי השגחתו יתברך, והריני מתאמץ בתפילה להעביר את הגזירה, ולפיכך אני מתייחס בקרירות להשתדלות, כי על פי הרוב אין ההשתדלות ברורה".

באמונה ובטחון פרק ב' גם כן מסביר את הנקודה הזאת, "וכאשר האדם נפגש במקרה אשר לפי הנוהג שבעולם צפויה אליו סכנה מדרכי הטבע לפחוד מטבעת העולם, וקשת רוחו ירפהו מלזכור שאין המקרה אדוניה לנו, ושאינו מעצור לד' מלהושיעו ולהכין מסבבים שיחליפו את כל המסובבים, וההבלגה בשעה הקשה הלזו ולהשרות בקרבו את האמת הידועה כי אין כאן לפניו שום פגע רע מיד המקרה רק הכל מאתו ית' בין לטוב בין למוטב, ואשר שרש אמונתו מפיגה פחדתו ונותנת לו אמן להאמין באפשרות ההצלה, ושאינו לפניו נטיה לרעה יותר מנטיה לטובה, ענין זה יקראוהו מדת הבטחון".

עוד ממשיך שם מרן זללה"ה שהבוטח רגוע גם כאשר מעלה על דעתו האפשרות שלא יצליח, "וממדת הבטחון להעמיד עצמו על נקודת האמונה אף בהעלותו על מחשבתו צד היסורים, ושיהיה לבו ער כי לא המקרה פגעתו, שאין מקרה בעולם כלל רק הכל מאתו ית', וכמו שאמרו לולינוס ופפוס [תענית י"ח ב'] ואנו נתחייבנו כו' ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובים כו', וכל זה ממדת הבטחון", עכ"ל.

לחשוב על הביטחון

במצבים בהם יש חששות שונות, מה טוב להתרגל לחשוב קצת על הביטחון, שבכל מקרה שיש איזה חשש לקראת הבאות, לא משנה באיזה תחום אם בענייני רפואה או ממון או ענין אחר, אם יתחזק בדעתו ויחשוב על הביטחון, יהיה לו ביטחון, ויזכה גם לשמירה המובטחת.

ובפרט כאשר על פי ההלכה יש בידינו ידיעה שאין מה לחוש, כל אחד בדרגתו, יחשוב לעצמו האם יש חשש שיקרה לי משהו עכשיו, בודאי שלא אמור לקרות, שהרי שלוחי מצוה יש הבטחה שלא ניזוקין, כמבואר בפסחים ח' א' ששלוחי מצוה אינן ניזוקין במקום שלא שכיח הזיקא, וממילא אם נזהר עד כדי שיחשב לא שכיח הזיקא, הרי מובטח לו שלא יעשה לו נזק, [וגם אם ניזוק, בודאי לא מחמת פשיעתו ניזוק, אלא שכך נגזר עליו וגם אם היה במקום אחר היה ניזוק, ומלאך המות מה לי הכא ומה לי התם].

אמנם ההשקפה ידועה לכל, אבל לא מספיק שההשקפה נמצאת בלב, כאשר הוא מתבונן באמונה שהוא מכיר ויודע, ההתבוננות מחזקת אותו, וכלשון החזון איש הנ"ל " בכל פגע אני מורגל להחזיק את האמונה כי לא נעשה דבר בעולם במקרה, רק על פי השגחתו יתברך".

בכל מצב כאשר ההחלטה מצד ההלכה ברורה, אלא שיש לו "חששות", אם רק יתבונן לרגע, מה אני מפחד עכשיו שהולך לקרות? וכי ככה אני מאמין? הרי באמת אני לא מאמין שיקרה כך, אז למה אני חושש, עצם ההתחזקות הזו עצמה היא מצוה, וזה גם יעזור לאדם לחיות חיים שלווים יותר.

פחד והשתדלות מיותרת רק מזיקה

עצם הדבר שהאדם מפחד, לפעמים עצם המחשבה היא זו שמביאה את הצרה, והדבר מפורש באיוב פרק ג' "כִּי פָחַד פְּחַדִּי וַיֵּאֲתֵינִי, - ואשר יִגְרָתִי יבוא לי, לא שְׁלֹתִי, ולא שְׁקֻטִי ולא נחתי - ויבוא רוגז", ואמרו בברכות ס' א' שיהודה בר נתן היה הולך מאחורי רב המנונא, ונאנח, אמר לו רב המנונא "האם אותו אדם רוצה להביא על עצמו יסורים, דכתיב כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרת יבא לי", - והגמרא שואלת והא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד, ומתרצת הגמרא הוא בדברי תורה כתיב.

ובסנהדרין כ"ו ב' גם כן מבואר שהדאגה מזיקה לאדם, "אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה¹⁰".

10 ופרש"י מחשבה - דאגת הלב על מזונותיו של אדם, מועלת - מהניא לשכח למודו, ע"כ, ובתוספות שם, מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה - פירש ריב"א דאגת לב האדם על מזונותיו מהניא לשכח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מטר על פני ארץ וגו' "מ מועלת משקרת ולא תצלח [פי' מלשון מעילה], כלומר אם אדם חושב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יספיק אלא כשעשה לשמה כדמסיק.

וברמ"ה שם "אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לבטל דברי תורה, יש אומרים מחשבת אחרים מועלת לבטלה, ואם עסוקין לשמה אין מחשבת אחרים מועלת לבטלה, ולא מילתא היא דהא מפר מחשבות ערומים בקב"ה כתיב, ותו דקרא לא קאי במחשבת המפר, ויש אומרים מחשבה שאדם מחשב כך וכך תעלה בידי, מועלת להשביט הדבר שאין מחשבתו מתקיימת, ואפי' לדברי תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגידיסא, מפר מחשבות ערומים, שאין מחשבתן עולה בידן אפי' לתושיה, וזה הפי' האחרון הוא הנכון".

אדם שיש לו בעיה, הדבר המועיל באמת הוא שיחזק יותר את הביטחון, - וכאשר עושים השתדלות מיותרת זהו גם יכול לגרום את ההיפך, שדוקא משום שעושה ההשתדלות יבא היפך הרצוי¹¹, וכמו שמבואר באמו"ב.

ובאמונה ובטחון לחזו"א: והנה נתחייבנו לדון במחשבתנו כל פעולה טרם עשייתה אם היא מוסכמת ממדת הבטחון, וחז"ל אמרו במד"ר מקץ כי השתדלותו של יוסף הצדיק לבקש משר המשקים והזכרתני, היתה כזלזול במדת הבטחון, ואמרו "אשרי הגבר אשר שם ד' מבטחו זה יוסף, ולא פנה אל רהבים וגו', שבשביל שפנה אל שר המשקים נתוסף לו שתי שנים" ר"ל יוסף שאין הצלתו תלויה בהשתדלות וכל מיד ד', אבל להיות שנתחייב האדם בפעולות ולא לסמוך אניסא, חייב יוסף את עצמו לשמש בהזדמנות זו ולבקש משר המשקים. ואמנם להיות שלפי תכונת הרהבים אין בטבעו לזכור ולהיטיב, אין ראוי המעשה הזה רק מתוך יאוש, והמיואש עושה כל מה שיכול אף דברים הרחוקים מכל תועלת, אבל אין לבוטח לעשות כמו אלה, ואין פעולה זו מפעולות החובה, ויש במעשה זה כעין זריית אבק על זוהר האמונה ובטחון, ואחרי שאינה חובה היא אסורה, וכונת חז"ל על הפעולה ולא על מדת הבטחון של יוסף חלילה, וידע יוסף שאין עזר מבן אדם בלתי מיד ד' לבד, אבל מה שחייב עצמו לשאול משר המשקים לא הי' לפי קבלת חז"ל דין אמת, אלא לא הי' לו לפנות אל רהבים, ע"כ.

סיכום הדברים

עלינו להתבונן באותם דברים הידועים לנו, ממידת האמונה, כי העולם מנוהל בהשגחה פרטית, ואין בכוחו של שום מקרה להשפיע עלינו כך או כך. כאשר על פי ההלכה אין מקום לחשש, כגון במקום של מצוה היכא דלא שכיח הזיקא, אין שום מקום להרגשת פחד. ההשתדלות היחידה המועילה היא רק אותה ההשתדלות המחוייבת מצד ההלכה, וכל השתדלות שמעבר לכך, לא רק שאיננה מועילה, אלא גורמת להיפך. הפחד כשלעצמו מביא רעה, ויש להשריש בלב את האמונה הפשוטה והידועה, וזה מה שיועיל באמת.

השתתפות בצער הזולת

אם לא בכיתי לקשה יום

בתוך שאלותיו של איוב על יסוריו, למה מגיעים לו יסורים והרי הוא צדיק גמור, הוא מאריך לומר שאם לא היה נוהג כהוגן היה מבין שהיו מגיעים לו יסורים, ואז הוא מפרט הרבה הנהגות טובות שראוי לנהוג אותם, ושם לא היה נוהג אותם לא היה שואל שאלותיו, ומבואר בדברי חז"ל שלמדו מדברי איוב על עצמו מהי הדרך הראויה להתנהג¹², ובתוך הדברים הוא אומר "אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נפשי לאביון", ונתבאר

11 ובפסחים ק"י ב' אמרו לענין זוגות, כללא דמילתא כל דקפיד קפדין בהדיה, ודל אקפיד לא קפדין בהדיה, ומיהו למיחש מיבעי, פרשב"ם כל דקפיד יותר מדא קפדי בהדיה השדים להזיקו, [ומיהו גם מי שלא מקפיד, ולא קפדי בהדיה, ראוי לו למיחש, ולהזהר קצת מה שיכול לזיז בקל].

12 מקובל שכל מה שכתוב באיוב זה נחשב כמצות עשה בדברי קבלה, ובב"ב ט"ו א' יש תנאים שסוברים שמה רבינו כתב את ספר איוב, ויש אמוראים שסוברים שזה רק נכתב כמשל ללמד כיצד צריך להתנהג, וכל ההנהגות המוזכרות הן הנהגות נכונות, וחלקם לפני משורת הדין.

כאן ההנהגה הראויה להשתתף ולהרגיש עגמת נפש בצער חבריו, ומובא ברמב"ם מתנות עניים פ"י ה"ד סמ"ג וסמ"ק ועוד.

הרב זללה"ה סיפר שבשעה שהיו הפגזות בירושלים בשנת תש"ח אמר מרן החזון איש זללה"ה שפעם ביקשו הגוים לאסור על היהודים לשחוט בהמות בטענת צער בעלי חיים, כי אחת רואה איך הקודמת נשחטת, היה שם חכם אחד שאמר שיש מבחן לבדוק האם באמת מפריע לבהמה אחת ששוחטים את חברתה, ישימו אוכל לפני אותה הבהמה, ואם היא בצער היא בודאי תפסיק לאכול, אבל אם היא תמשיך לאכול זהו סימן שלא איכפת לה, וכולם יודעים מה היה התוצאה..., וסיים החזון איש: אם אנו בבני ברק אוכלים כשיש הפגזות בירושלים סימן שלא איכפת לנו.

יש דרגות בהשתתפות, אמנם לא כל אחד אוחד בדרגה שצערן של חבריו מפריע לו מאוד, אבל ודאי שלפחות בשעה שמדבר או נזכר, יתייחס לזה מבחינה מסויימת כצרה שלו, ולאידך גיסא אם מדברים בצורה קרירה, וכאילו זה עוד סיפור, אם מתייחסים באמירת תהילים בהרגשה מסויימת של משא, אם ח"ו מסוגלים להתלוצץ כשעוסק בסיפור מצבו של חבריו, אזי זה הופך את כל ההתייחסות לאכזריות, וכל זה גם אם הוא ממשיך לעזור, ולהיות נכון לכל תפילה, גם אם הוא בכה בתהילים זה שייך לאכזריות. שאל המלך כאשר חשב שדוד רוצה להרגו טוען על בני הימיני "ואין חולה מכם עלי", למה אף אחד מכם לא נהיה חולה בתפילה על צרתי, ובגמרא ברכות י"ב ב' למדו מזה שאם תלמיד חכם בצרה צריך שיחלה עצמו עליו¹³.

בהקדמה לנפש החיים¹⁴ כותב בנו הגר"צ מואלצ'ין ז"ל: "היה רגיל להוכיח אותי על שראה שאינני משתתף בצערא דאחרינא, וכה היו דבריו אלי תמיד, שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרני, ככל אשר ימצא בכחו לעשות", ועיין שם בהקדמה מהנהגותיו של הגר"ח ז"ל בענין זה.

ובספר חסידים סימן תקנ"ג "יש מתפלל ונענה ויש מתפלל ואינו נענה, הטעם לפי שצער חבריו ועלבון של חבריו אינו מעלה על לבו של מתפלל זה, יתכן שלא יהיה נענה לפי שהיה לו לחשוב אלו הייתי בצער של זה הייתי צריך להתפלל עליו וכתוב ואהבת לרעך כמוך, ומאחר שאינו מצטער בצער הצדיק לא יתכן שיהיה נענה, לכך כל התפלות והתחנונים תקנו לומר בלשון רבים רפאנו ראה נא בענינו, וכתוב ונתן לך רחמים ורחמך המרחם ירוחם, ואם לא מה בין זה לבהמה שאינה חוששת בצער חברתה ועליו נאמר ומותר האדם מן הבהמה אין".

ולשון רבנו יונה בספר היראה: "ואם חבריך בצרה היה צר בצרתם, ואל תשמח בעת כשלונם, והיה שמח בטובתם, שמעת צרת ישראל הרחוקים האנח והתפלל עליהם וכל שכן על הקרובים".

כח התפילה של מי שמשותף גדול פי כמה

כח התפילה של האדם שחושב ומשתתף מעט בצרת חבריו גדול הרבה יותר, קבלת התפילות היא בעיקר לא הענין הכמותי, כמו שיש חושבים שהמועיל ביותר הוא אם שמביאים להקב"ה אלף ספרי תהילים,

13 ובגמרא הקשו דילמא מלך שאני ולמדו מן הכתוב בדוד ואני בחלותם לבושי שק.

14 כמה מן המקורות דלהלן צוטטו מתוך ספר "בדרך טובים" להר"ש הלוי גלעד שליט"א שהוא ליקוט של הרבה הנהגות טובות, ומהם שכיום אין מי שמלמד אותם, והרבה שאינם מכירים אותם, ולעומת הדור הקודם והדורות הקודמים שבהם היו מחדירים אותם, זה דרך של התנהגות ברורה כ"אלף בית" של הנהגה, והרבה מהם היה רגיל הרב זללה"ה ללמד לבניו בצעירותם.

כאילו שייך לשקול את התפילות במונחים מסחריים¹⁵, האמת היא שתפילה של רגע אחד עם מחשבה שווה יותר מאלף בלא כונה, אם רק יתכוין באמת, אם לרגע אחד יחשוב יש כאן מישהו בצער ואז יתפלל עליו זו היא התפילה שמתקבלת.

מי שמשותף עם החולה או עם הסובל בצער אחר, ויש בלבו מעט מאותו רגש שהקב"ה מצטער בצערו, אז כשהוא מתפלל התפילה שלו חביבה הרבה יותר, כי הוא אחד שאכפת לו מצער שהקב"ה מצטער בו, הוא עם הקב"ה. - ולעומתו שמתרגל לתפילה בלי השתתפות בצער, יש הרגשה שהוא לא מתפלל הוא רק "שולח מכתבים", בלי שום רגש, וכאילו יש סכום של מכתבים שצריך לשלוח כדי לקבל מענה. גם בתוך אמירת תהילים או תפילה מרובה, אם לרגע אחד חושב ברצינות, זה מקדש את כל התפילה ואמירת התהילים, כמו שהזכרנו על ענין התפילה, וכמו שהזכיר הגר"ח מולאז'ין ז"ל לענין לימוד לשמה שרגע אחד של לשמה מקדש את כל שעות הלימוד למעלת לימוד לשמה.

העיקר – החלק המעשי

הזכרנו לעיל את ענין הענוה, שהרבה פעמים גסות הרוח באה לידי ביטוי רק במעשים, שבמעט תשומת לב ניתן להמנע מהם, וכיו"ב בענין ההשתתפות בצער הזולת, הרי בדרך כלל לא מדובר שהאדם באמת אכזרי ולא אכפת לו, אבל מרשה לעצמו להתנהג בצורה אדישה, אמנם הוא מתפלל על חבירו, ואף טורח והולך לתפילת רבים, אבל ההתייחסות הכללית האדישה של בדיחה פה ושם זה ההיפך מסבילן וזה שייך לגסות הרוח, מי שמרשה לעצמו להגיב בחוסר רגישות זה חוסר השתתפות, וזה משפיע על כל האדם ועל התפילה שלו, למרות שבאמת מדובר רק בדברים קטנים.

הרגל השתתפות בדיבור

בפרשת וישב כתוב על יוסף הצדיק "וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פְרָעָה אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּמִשְׁמֶר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הָיִים", הגרד"ח הכהן זילבר ז"ל היה רגיל לומר שזה היה השלב הראשון של הישועה של יוסף מבית האסורים, כשהתעניין בצער הזולת, וכעת נמצא מקור לכך בפסיקתא שם ז"ל: "וישאל את סריסי פרעה, שכן דרך החכם לשאול לאשר עמו, מדוע פניו משונות היום משאר הימים, וכן אומר באמנון, וכן אומר בנחמיה, ויאמר לו המלך מדוע פניך רעים".

אמרו בבבא בתרא ט' ב' "אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב "הֲלוֹא פָּרַס לָרָעַב לֶחֶמָה וְעֲנִיִּים מְרֹדִים תִּבְיֵא בֵּית כִּי תִרְאֶה עָרִם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׁרָה לֹא תִתְעַלֵּם, אֲזַי בִּקְעַת פֶּשֶׁחַר אֹרֶךְ וְאַרְכָּתָהּ מִהֲרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לִפְנֵיהֶם צִדְקָה כְּבוֹד ה' יִצְסָפָה, אֲזַי תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה תְשֻׁעָה וְיֹאמַר הִנְנִי", והמפייסו בדברים באחת עשרה ברכות, שנאמר "וְתַפְק לָרָעַב נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תִשְׁבִּיעַ וְזָרַח בְּחֹשֶׁךְ אֹרֶךְ וְאַפְלָתָה כְּצִהָרִים, וְנִחָה ה' תָּמִיד וְהִשְׁבִּיעַ

15 ואדרבה לפעמים ההתעסקות הגדולה מגרעת, כי כשעושים עניינים שיש בהם התעסקות גדולה של ארגון ורעש, לפעמים מרגישים שכבר יצאו ידי חובה בכך, הוא כבר עשה למען..., או שמדברים בצורה שאיננה ראויה כאילו אחרי כל כך הרבה תפילות מוכרחים לשמוע שוועתינו, והיאך יתכן שעוד לא הבריא החולה וכיו"ב, וכמה אין זה ראוי לדבר כך, הרי הקב"ה רוצה בטובתנו הרבה יותר ממה שאנחנו רוצים, ולא זו הדרך שקיבלנו, להיפך כמה שיותר בהצנע ומעט יותר אמיתי, הערך רב הרבה יותר, אדם שבא עם רצינות והתחברות הוא עוזר בתפילתו יותר מכל הפעילויות וארגוני התפילות הגדולות, גם בעצם התפילה וגם אחריה, לכן תמיד העדיף הרב זללה"ה את התפילות הצנועות כי בכל פרסומת יש תמיד עוד חלקים ולא כולם טובים.

בַּצְחָחוֹת נִפְשָׁה וְעֲצֻמְתִּיהָ יִחְלִיץ וְהִיִּיתָ פֶּגֶן רָוָה וְכִמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּבְּבוּ מִיָּמִיו, וּבְנוּ מִמֶּנּוּ חֲרָבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר וְתִקְוָם וְקָרָא לָהּ גִּדְר פֶּרֶץ מְשֻׁבָּב נְתִיבוֹת לְשֻׁבָּת, וּבִרְשׁ"י "וְתִפְקֵךְ לָרַעַב נִפְשָׁה" - לא נאמר כאן לחמך וכספך, אלא "נפשך" שאם אין לך אפשרות לעזרו בכספך תעזרהו בנפשך, וזהו החסד הגדול, ואמנם צריך זהירות בזה שלא להגרר לביטולים יותר מדאי, אבל יש לחזק הקגש בין בהתייחסות הלב והפה ובין בתפילה על צרתו וכמו שיתבאר, נמצינו למדין, הרואה את חבירו ומאיר לו פנים, ומדבר על ליבו שכרו גדול ממי שחיסר מממונו לצדקה.

אמנם לא תמיד זה קל לגשת אל השני ולומר לו מילה טובה, כל אחד רדוף ועטוף בטרדות עצמו, והזמן דחוק, וחסר רוגע ושלווה, ואדם שלא מצליח לומר לעצמו מילה טובה אז גם לשני קשה לו להעביר את זה, וגם ההרגשה היא מה כבר תועיל מילה שלי הרי זה לא כלום, אבל צריך לדעת את הרכוש הזה, ושמשלתם להשקיע בשבילו, וכל אחד הרי יודע שאחרי שדיבר פעם פעמים עם חבירו שבצרה כבר יש לו "שפה משותפת" איתו, והחוסר נעימות זהו רק במשפט הראשון, אבל זהו הרגל נכון.

אלו שהיו אצל מרן החזון איש זללה"ה תמיד יצאו ממנו עם מילה טובה, התייחסות כזו או כזו, סיפרו שהגר"י ברטלר ישן אצל החזון איש במשך כמה שנים, ואמר שלא היה לילה במשך כל השנים הללו שלא אמר לו איזה משפט מעודד לפני השינה, כמו אתה לא מספיק מעריך את עצמך וכיו"ב, רואים שההתנהגות הזו איננה על חשבון ידיעת התורה, והכרכים של ספר חזון איש יוכיחו שההיפך הוא הנכון, לא צריך לפטפט ולבזבז את הזמן, רק לומר שמתי לב שקשה לך, וכיו"ב, אמנם אין בני אדם שוים ויש שנוטים יותר בתכונותיהם לכך, אבל ידיעת המטרה תועיל לכל אדם כפי טבעיו לשים לב למעלת הענין, ויהיה לכך ביטוי במקום שכן מתאים, וכגון שיתרגל לומר מילה טובה בביתו ולחברו הטוב ולבנו, ובכך גם ירגיל עצמו להנהיגה זו, וכאשר מתרגלים לזה רואים שלא בשמים היא.

וכבר הארכנו בענין זה לאחרונה¹⁶ והזכרנו המבואר שאפילו הרוחות צריכים עידוד, אין כונתנו לעורר להשקיע בזה מדי הרבה, אבל לשים לב שיש כזה רכוש גדול, והגמול שלו גדול מאוד, "באור פניך נתת לנו" הכל קיבלנו במאור פנים של הקב"ה תורת חיים ואהבת חסד וכו', וכשנותן לשני מאור פנים זו נתינה, נתינת כח בעצם מה שמאיר לו פנים, זה נותן לו תמיכה מסוימת, ממילא זה נכנס לגלגל של זכויות, וכשפלוני זכה בגללו, אז הוא זוכה, וגם בזה יש להתחיל בדברים קטנים לא בפרויקטים של עבודות, לאמץ במקום שזה קל, לא במקום שזה עבודה.

16 דברי חיזוק והתעוררות בכולל בין הזמנים ניסן תשפ"ג.